

FILOZOFSKI FAKULTET UNIVERZITETA U SARAJEVU

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**SREDSTVA ODGOJA NARODNE PEDAGOGIJE I NJIHOV ZNAČAJ U
SAVREMENOM DOBU**

Završni magistarski rad

Mentorica: doc. dr. Emina Dedić Bukvić

Studentica: Merjema Bjelkić

Sarajevo, novembar, 2021. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
TEORIJSKI DIO RADA	4
PEDAGOŠKA ANTROPOLOGIJA I KULTURA	4
ETNOPEDAGOGIJA	7
SREDSTVA ODGOJA NARODNE PEDAGOGIJE	10
Narodne priče i narodne pripovijetke.....	11
Poslovice, pitalice i zagonetke	13
Bajke	15
Pjesme	18
PERIOD DJETINJSTVA I UPOTREBA SREDSTAVA ODGOJA NARODNE PEDAGOGIJE	21
ODGOJNI CILJ I NJEGOVA POVEZANOST SA SREDSTVIMA ODGOJA NARODNE PEDAGOGIJE	24
METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	30
Problem istraživanja.....	30
Predmet istraživanja.....	30
Cilj istraživanja	31
Zadaci istraživanja	31
Istraživačka pitanja.....	32
Metode, tehnike i instrumenti istraživanja.....	32
Uzorak istraživanja	36
ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	37
ČASOPIS NADA: POUČI, ZABAVI I UMJETNOSTI.....	37
ČASOPIS NOVI BEHAR: LIST ZA POUKU I ZABAVU	47
ANALIZA ARHIVSKE I TERENSKE GRAĐE	53
MIŠLJENJE RODITELJA O UPOTREBI BAJKI I ZAGONETKI U PROCESU ODGOJA.....	68
ZAKLJUČAK I PREPORUKE	72
LITERATURA	75
POPIS SLIKA I TABELA.....	79
PRILOG	80

UVOD

Savremeni svijet se u mnogo čemu promijenio u odnosu na ranije, počevši od privrednog i tehnološkog napretka, pa sve do promjena koje su zahvatile odgoj i obrazovanje. Jednu od tih promjena nalazimo u korištenju sredstava odgoja, te su se nekada koristila sredstva kao što su bajke, zagonetke, poslovice, pjesme, narodne priče itd. a možemo reći da danas one polako iščezavaju iz upotrebe, i da nemaju svoju zastupljenost kao u ranijim periodima.

Razlog tom iščezavanju može biti upravo tehnološki napredak i činjenica da djeca danas koriste medije i digitalne uređaje (najčešće za gledanje crtanih filmova i igranja raznih igrica) a da roditelji često nemaju vremena od svojih obaveza, što poslovnih što nekih drugih, da se posvete njima u potpunosti. Poznato je da su roditelji/skrbnici najznačajniji za proces odgajanja i stvaranje ličnosti u njenom punom intelektualnom, moralnom, estetskom, radnom i tjelesnom području. Stoga bi bilo korisno roditelje/skrbnike ali ne samo njih, nego i druge djelatnike koji rade s djecom (odgajatelje/ce, učitelje/ce, nastavnike/ce) podsjećati na značajnost sredstava odgoja narodne pedagogije jer one uistinu doprinose razvoju djetetu u svakom području.

Za nas koji živimo u savremenom svijetu neophodno je da se podsjećamo pravih vrijednosti i onoga što nam može pomoći u poticanju istih, a njih možemo pronaći u usmenim predanjima koja se ubrajaju u sredstva odgoja narodne pedagogije. Sastavice narodnog odgoja koje su se prenosile s pokoljenja na pokoljenje, i koja su se očuvala kroz razna vremenska razdoblja, zasigurno imaju svoju djelotvornost. Sredstva odgoja narodne pedagogije u 21. stoljeću mogu pronaći svoje mjesto kao bitna odrednica koja doprinosi procesu odgajanja, ali i samoodgoja i preoodgoja, jer slušajući ili čitajući neke od sredstava odgoja narodne pedagogije možemo se prisjetiti ili osvijestiti onoga što predstavlja humano postupanje sa samim sobom i s drugim ljudima.

TEORIJSKI DIO RADA

PEDAGOŠKA ANTROPOLOGIJA I KULTURA

Antropologija kao nauka o čovjeku predstavlja polazište u otkrivanju i razumijevanju svih onih elemenata koji čine jednu zajednicu ljudi, a što nam može osigurati da bolje pojмимо pojavu koja je predmet našeg proučavanja.

Pedagoška antropologija predstavlja granu pedagogije koja se usmjerava na odgoj i ono što je vezano za njega, a za svakog čovjeka jeste nezaobilazno pitanje odgoja jer ono čini srž suživota s drugima odnosno omogućava nam pripremu da na odgovoran i human način postupamo s drugima. Ona nas potiče da proučavamo smisao ljudskog bivstvovanja.

„Unutar odgojnih znanosti postoji i pedagoška antropologija kao zasebna disciplina usredotočena na promišljanje smisla ljudskog življenja i djelovanja. Ona gleda na čovjeka apostrofirajući dubinska pitanja ljudskoga bića koja još bolje i suvislije kontekstualiziraju dvije toliko važne pedagoške prerogative: mogućnost i potrebu odgoja“ (Pranjić, 2016: 309).

Pedagoška antropologija se zanima za odgoj čovjeka kako u jednoj tako i u svim drugim kulturama. Usmena predanja koja su se prenosila s pokoljenja na pokoljenje, i koja se uspjela sačuvati tokom raznih generacija čini neprocjenjivu vrijednost iz kojih možemo dobiti mnogo pouka/savjeta za odgojno djelovanje.

Proučavajući sadržaje koji se tiču pedagoške antropologije pronalazimo načine po kojima su se odgajala djeca u raznim kulturama. Takvi sadržaji nas upućuju na postupke i znanja koja nam mogu biti od koristi pri primjenjivanju odgojnih metoda danas.

Kada se koristimo istraživanjima u području antropologije, rezultati koje dobivamo nam omogućuju da proučavamo vrijednosti koje čine savremeno ljudsko biće, da nastojimo pronaći zajedničku odrednicu u promovisanju jednakosti među svim ljudima, kao i ponovno utvđivanje dosadašnjih znanstvenih postignuća. Pedagoška antropologija može pružiti odgovore pritom analizirajući ljudstva iskustva.

Traganje za odgovorima na probleme savremenog društva, odnosno čovjeka kao pojedinca i njegovog svakodnevnog funkcionisanja kao i odnosa prema samom sebi i prema drugim ljudima mogu biti prepoznata uopće u nauci kao što je antropologija. Idući dalje, pedagoška antropologija može značiti put ka pronalaženju objašnjenja na ona pitanja koja se tiču ljudskog postojanja, općenito, a kao krajnji cilj toga može se navesti iznalaženja prijedloga ili recepata za napredniji proces odgajanja, koji predstavlja sastavni dio svake ličnosti.

Haviland (2004) navodi da kulturu čine apstraktne vrijednosti, uvjerenja i percepcije svijeta koji su temelj ljudskog ponašanja i odražavaju se u ponašanju. Ti su elementi zajednički članovima određene društvene zajednice, a njihovo očitovanje stvara ponašanje razumljivo ostalim članovima toga društva. Kulture se ne nasljeđuju biološki, nego se uče, a učenje se ostvaruje uglavnom posredstvom jezika. Dijelovi kulture funkcioniraju kao jedinstvena cjelina.

Dakle, kulturu možemo pronaći svuda oko nas, bilo to u načinu ponašanja određene grupe ljudi, u načinu odijevanja, načinu komunikacije i interakcije itd. Stoga je ona važno područje koje nam daje osjećaj pripadanja određenoj grupi ljudi.

Ogbu (1989) ističe da sveukupnost načina življenja određene ljudske skupine čini njezinu kulturu. Kulturu je stoga moguće odrediti kao mrežu ili sustav akumuliranih znanja, običaja, vrednota, vjerovanja i obrazaca ponašanja pomoću kojih se rješava temeljno pitanje-pitanje vlastitog opstanka. Način na koji se određuje smisao pojedinih kulturnih elemenata i uređuju njihovi međusobni odnosi govori o samosvojnosti neke kulturne zajednice, po kojoj se ona razlikuje od svake druge i po kojoj pojedinac pripada upravo toj a ne nekoj drugoj grupi.

Možemo reći da su važne sastavnice kulture upravo vrijednosti, običaji, vjerovanja, tradicija koje nas upućuju na to da jedan čovjek pripada određenoj zajednici i koje pružaju jednom narodu uvid u njihovu historiju, ono što se njegovalo ranijih godina a što je na neki način prisutno i danas.

Kako bismo mogli u savremenom dobu biti upoznati s onim što se događalo u prethodnim periodima, za to su nam sigurno potrebni pisani tragovi ili ono što se tokom razgovora tj, usmenim predanjima prenosilo tokom generacija. Zbog toga jeste najvažniji simbol jedne kulture upravo jezik.

Važno je spomenuti da odgoj odražava kulturu, odnosno da kultura diktira odgoj. Od naroda određene kulture, njihovih potreba i vrijednosti te ideala kojima teže, će zavisi način odgajanja. Odgoj kao sastavni dio života svake ličnosti, možemo pronaći u kulturama širom svijeta, što znači da se taj proces razlikuje od jedne do druge grupe ljudi. No, bez obzira na to, svrha odgajanja jeste osiguravanje da mlado ljudsko biće postane ličnost koja predstavlja potpunu izgrađenost u njegovim ljudskim odlikama.

„Po tome se čovjek razlikuje od drugih živih bića pa kod njega nije samo riječ o prirodnim, nego također i o kulturnim komponentama koje se međusobno isprepleću i prožimaju i na taj način manifestiraju biće koje je u stanju usvajati kroz poučavanje i učenje, a ne samo živjeti od urođenog i genetski naslijeđenog“ (Pranjić, 2016:302).

Kultura jednog područja je značajna i zbog toga što ona pojedincu pruža upustva po kojima bi se trebalo živjeti, raditi, postupati prema sebi i drugima, odgajati i obrazovati djecu itd. Ona nam omogućuje da uvidimo šta je jednom narodu od važnosti, tj. čemu jedan narod posvećuje pažnju, kojim vrijednostima, idealima i principima. Upravo zbog toga odgoj ne bi mogao postojati bez kulture, bez njenih elemenata pomoću kojih uspijevamo da budemo različiti od drugih skupina, a u današnjici se različitost poima kao bogastvo.

Slatina (2005) navodi da kultura nije samo kulturni prostor u kojem čovjek živi nego je istodobno i proces njegovnja duše. Odgoj i jeste kulturno djelovanje u univerzalnom smislu, a povezanost kulture i odgoja se može usporediti sa preslicom i vretenom. Kao što se iz vune mogu ispredati najljepše i najnježnije niti tako je i iz kulture moguće, uz pomoć učenja i podučavanja, uobličiti humane sociopsihološke niti ličnosti.

ETNOPEĐAGOGIJA

Odgój je inkorporiran unutar svake kulture, bez postojanja kulture ne bi postojao ni odgój, a samim tim nadalje ne bi bilo ni savremenog čovjeka. Dakle, kultura i odgój se međusobno prožimaju, kultura nalaže kakav je odgój poželjan u društvu, a s druge strane odgój jeste sama kultura, ono što je očituje.

„Pedagoška kultura naroda predstavlja polje povezivanja tradicije i savremenosti kada je u pitanju odgój i razvoj pojedinca i društva. Značajnom se, tako, čini etnopedagoška formula Волков koja glasi: bez tradicija nema kulture, bez kulture nema odgoja, bez odgoja nema duhovnosti, bez duhovnosti nema ličnosti, bez ličnosti nema naroda“ (Волков, 2004; Tufekčić, 2012:32).

Važno je da spomenemo etnologiju iz koje je proizašla etnopedagogija. Etnologija pronalazi svoj predmet proučavanja u raznim segmentima svakodnevnog života, počevši od mjesta u kojem obitavamo, tradicionalne odjeće (nošnje), tradicionalnih jela, predmeta, poslova (zanata) i slično. Pored toga se usmjerava i na religiju te naposljetku na usmena predanja koja obuhvata široku oblast od pjesama, pripovijetki, bajki, basni, zagonetki itd. u čemu se očituje povezanost sa etnopedagogijom.

Matoš (2013) navodi da je etnopedagogija znanost koja istražuje povijest, teoriju i praksu, odgojna iskustva naroda te pedagogiju svakodnevnog života-obitelji, roda, plemena i nacije.

S obzirom da se etnopedagogija orijentira na istraživanje povijesti odgoja i obrazovanja, polazeći od saznanja koja uključuju najprije odgojne fenomene, a koja su decenijama prikupljena od pojedinaca unutar jednog društva, ona nam može biti polazište i za kreiranje ili nadopunjavanje pedagoških značajki, ukazujući na povijesno razdoblje postupanja prema djeci, te sortiranjem takvih saznanja dolazimo do zaključaka koji danas mogu biti prihvaćeni ili ne.

Tufekčić (2012) ističe da je etnopedagogija tvorbena grana pedagogije i kao takva ona je samostalna pedagoška disciplina koja sakuplja i sistematizira narodna znanja, vjerovanja i svu narodnu mudrost o odgoju i obrazovanju koja se odražava u narodnom usmenom stvaralaštvu (zagonetke, poslovice, izreke, bajke, pripovijetke, pjesme), načinu života u porodici i široj zajednici, narodnoj tradiciji, narodnim filozofsko-etičkim gledištima, religijskim učenjima.

Prethodna definicija etnopedagogije kao grane pedagogije nam daje potpuniji uvid u to šta predstavlja i šta sve mogu biti predmeti njenog izučavanja. Sam naziv ove discipline nam govori da je povezana sa jednim narodom i svim onim što jedan narod čini, a što se posebno odnosi na odgoj i obrazovanje, kroz usmena predanja.

Možemo reći da je odgoj postojao oduvijek, i bez profesionalaca u tom području. U skladu s tim možemo pojmiti šta zapravo predstavlja narodni odgoj, jer odgoj jeste ono što smatra određeni narod u svom društvenom okruženju. Etnopedagogija jeste znanost a narodni odgoj je ono čime se ona bavi.

„Sam pojam etnopedagogija katkad se u literaturi rabi kao sinonim za pojmove „narodna pedagogija”, „narodni odgoj”, „narodna tradicija odgajanja”. U strogo znanstvenom smislu nemoguće je poistovjećivati te pojmove jer je etnopedagogija sfera znanosti, a narodna pedagogija predmet je proučavanja te znanosti“ (Петрова, 2004, prema Tufekčić, 2009:270).

Dakle, etnopedagogija nam omogućava da istražimo one segmente koji su predmet našeg interesovanja u ranijim periodima, tj. u prošlosti kako bismo mogli da shvatimo da li oni vrijede i za savremeno doba. Zasižno postoji još mnogo segmenata koji se vežu za odgoj i obrazovanje, koji nisu toliko istraživani a koji su bili od značaja u prošlosti, a u današnjici bi mogli biti od pomoći za rješenje nekog problema. Taj segment možda ne bismo mogli primijeniti na identičan način kako se primjenjivao nekada, ali bismo mogli preuzeti one dijelove koje bismo povezali sa savremenijim shvatanjima.

„Susret starog i novog nastaje u uspostavljanju kontakta između narodne pedagoške mudrosti i pedagoške znanosti pri čemu se analiziraju pedagoški značaj pojedinih komponenti i pojava u narodnom životu i ispituje njihova usaglašenost ili neusaglašenost sa savremenim zadacima odgoja“ (Tufekčić, 2012:26).

Kako bismo istražili i analizirali segmente narodnog odgoja, te naposljetku utvrdili ili opovrgnuli određene pretpostavke, sa svrhom kreiranja znanstvene pedagoške misle, potrebno je da poznamo historiju određenog segmenta. U tome nam može pomoći poznavanje narodne pedagogije koja je bila prisutna u svim narodima. Tufekčić (2012) navodi da se narodna pedagogija historijski razvijala u dalekoj prošlosti i ona predstavlja prethodnicu znanstvene pedagoške misli. Ona postoji onoliko dugo koliko postoji sam narod. Budući da je prethodnica

naučne teorije odgoja, narodna pedagogija u gnoseološkom, historijskom, logičkom, strukturnom pogledu ima karakteristične osobine i kao takva izvršila je utjecaj na formiranje zakona, pravila i metoda znanstvene pedagogije.

Elementi narodne pedagogije su pohranjeni u oblastima kulture, tj. u usmenoj tradiciji i umjetnosti. Zahvaljujući tome danas možemo da unutar jedne kulture određenog naroda, pronađemo domene narodnog odgoja koji nas svojim mudrostima mogu uputiti na nalaženje rješenja za savremene pedagoške izazove.

Tufekčić (2012) navodi da je glavni cilj narodne pedagogije razvoj čovjeka u duhu najvećih i najplemenitijih narodnih vrijednosti, a to je bilo moguće ostvariti jačanjem samoodgoja koji u narodnoj pedagogiji ima poseban značaj. Stoga je program narodnog odgoja opširan i raznovrstan. Samoodgoj nam omogućuje da samostalno djelujemo u svrhu obogaćivanja našeg znanja a samim tim i promjene obrazaca ponašanja. Njega možemo ostvariti proučavanjem i osluškivanjem pouka/poruka koje su sadržane u sredstvima odgoja narodne pedagogije.

Samoodgoj je također jedan od iznimno važnih procesa kojim možemo da utičemo na naše ponašanje i na postupke. Njime ćemo da se preusmjerimo na sebe, svoje potrebe te ono što je neophodno izmijeniti kako bi univerzum bio ljepše mjesto, kako za nas same tako i za ljude koji nas okružuju. Samoodgoj je sastavni dio narodnog odgoja i na njega možemo djelovati, između ostalog, i izučavajući sadržaje sredstva odgoja narodne pedagogije.

SREDSTVA ODGOJA NARODNE PEDAGOGIJE

Pojedinci iz grupe jednog naroda koji su imali zadatak da se bave odgojem djece, kao što su roditelji, skrbnici, bake/nane i djedovi su bivali prvi djelatnici koji su se posvećivali rastu i razvoju djece. Dakle, oni su bez savjeta i uputa od strane odgajatelja, pedagoga i drugih profesionalaca u ovom području, odgajali djecu. Odrednice narodnog odgoja koje su bile korisne za odgajanje su se prenosile s generacije na generaciju, najčešće usmenim putem, da bi bile sačuvane i za današnji odgoj. Naravno, tu se mogu pronaći i neprihvatljiviji načini odgajanja poput kazne (batina) ali zahvaljući tim sačuvanim informacijama danas možemo da napravimo osvrt na njih i sa stajališta savremenijih teorija da argumentiramo zašto određeno sredstvo ili metoda nije poželjna i koja joj je alternativa. Međutim, u tim usmenim predanjima također možemo pronaći upotrebu onih sredstava koji upućuju na dobro, na plemenitost u postupanju s djecom.

Tufekčić (2012) ističe da su se kao sredstva u narodnoj pedagogiji koristili različiti oblici usmenog narodnog stvaralštva kao što su: poslovice, zagonetke, pjesme, bajke i priče. Stoljećima je svaki narod provodio moralni, intelektualni, estetski i etički odabir ovih sredstava odgoja.

Dakle, usmena predanja su omogućila da se sredstva zadrže i preoblikuju kako bi bili djelotvorni i drugim generacijama koje dolaze. Za njihov odabir je bilo potrebno se osvrnuti na područja odgoja kako bi se izdvojila ona sredstva narodnog odgoja koja u potpunosti potiču na njegovanje moralnog, estetskog, intelektualnog, radnog i tjelesnog odgoja.

Svaki od sredstava odgoja narodne pedagogije nosi potencijal za bogaćenje jednog ili više odgojnih područja, tako na primjer priče i bajke nas potiču na moralni odgoj, zagonetke na intelektualni, poslovice i pjesme na estetski odgoj. Zapravo, možemo reći da korištenjem jednog od sredstava odgoja narodne pedagogije mi utičemo istovremeno na više odgojnih područja, jer možemo spoznati da svako sredstvo na neki način njeguje estetski, intelektualni ili moralni odgoj.

Kada se sredstva odgoja narodne pedagogije, poput bajki, zagonetki, priča, pjesama, poslovice i slično, upotrebljavaju tako da se međusobno isprepliću ili nadopunjuju jedna drugu, na taj način one doprinose djetetovom intelektualnom, moralnom, estetskom, tjelesnom i radnom odgoju. Sva

sredstva zajedno nose sa sobom potencijal za razvijanje ovih područja kod djeteta što nam ukazuje na njihovu nezamjenjivu ulogu u odgajanju novih generacija.

Narodne priče i narodne pripovijetke

Najčešće narodne priče upotrebljavamo kako bismo se prisjetili određenih događaja koji su izazvali divljenje kod ljudi, s ciljem prenošenja određene poruke osobi kojoj pripovijedamo priču. Pored toga narodne priče mogu se koristiti i za rasonadu, kako bismo se udaljili od svakodnevnice i upustili u svijet koji je postojao prije nas.

„Izraz narodna priča neodređen je naziv za treću kategoriju stvaralačkih pripovijesti: one mogu biti sasvim svjetovne, nepovijesne i prihvaćene kao proza za zabavu, a mogu sadržavati pouku ili praktičnu poruku“ (Haviland, 2004:388).

Narodne priče jesu pokazatelj kulture jednog naroda, jer su u njoj najčešće sadržani motivi koji odražavaju običaje, norme ponašaja, tradiciju, vrijednosti itd. Zbog toga one jesu bogat izvor za istraživanje aspekata koji se tiču antropologije.

Narodne pripovijetke su prenošene usmenim predanjima da bi tek u 18. stoljeću bile zapisivane i smatrane kao književno djelo. Bez obzira na to kad su bile smatrane književim djelom, njih možemo pronaći u vjerskim objektima, odnosno u njihovim pripovijestima, i kao takve one imaju svoj korijen i značaj.

Zuković (1982) navodi da o postojanju narodnih pripovijedaka i o njihovom usmenom prenošenju kod naših naroda u prošlosti imamo i starijih i jasnijih podataka od onih koji se odnose na naše narodne pjesme ili neku drugu vrstu usmene književnosti. Osim toga, i prvi zapisani tekstovi narodnih pripovijedaka znatno su brojniji i stariji od zapisa narodnih pjesama. Tome je doprinijela okolnost da se narodna priča veoma rano i relativno često počela uvlačiti u tkivo pisane literature kako bi joj poslužila kao ilustracija, moralna pouka i slično.

Prethodno priopćenje nam govori da su ipak narodne pripovijetke bile mnogo šire zastupljene nego narodne pjesme. U prilog tome nam govori da iako one nisu bile zapisivane kao književna djela, njih možemo pronaći i prije toga u religijskim pripovijestima što nam potvrđuje da su one postojale mnoge ranije od njihovog označavanja kao književno djelo. S obzirom da su imale svoj

značaj u vjerskim propovijedima možemo reći da su one zasigurno poticale moralni i duhovni napredak.

„Narodna je pripovijetka nastajala u različitim društvenim i kulturno-historijskim prilikama i nju su stvarali i pamtili ljudi u različitim životnim uvjetima. Stoga je razumljivo, da su u njoj izražena različita shvaćanja. Zbog toga je i naša narodna pripovijetka prožeta raznolikim odrazima narodnog života. Odatle je razumljivo, da je u narodnu pripovijetku moralo ulaziti sve ono, što je bilo važno za mišljenje i pogled na svijet naših narodnih masa u njihovoj prošlosti“ (Čubelić, 1952:6).

U narodnoj pripovijetki, s obzirom da je nastajala u različitim vremenskim razdobljima, nalazimo one pojave, fenomene i promišljanja koja odgovaraju upravo tom dobu u kojem je nastala. Tako možemo pronaći razlike u onim pripovijetkama nastalim u 18. i 20. stoljeću, jer su upravo narodi ti koji su je prema svom nahodanju uobličili kao takvu. Ona odražava kulturu i društvo jednog područja i svjedoči o postojanju tradicije.

Čubelić (1952) navodi da narodne pripovijetke djeluju na nas svojom ljepotom, plemenitošću i vedrinom. One jačaju optimističku vjeru u budućnost, te učvršćuju nade i očekivanja. Time, što pravedan i pošten čovjek u borbi za bolje konačno pobjeđuje, u njima tako dolazi do izražaja optimizam i humanistički heroizam, koji su ujedno osnovni element i najveća vrijednost narodnih pripovijedaka. Zbog toga su one neizbrisivo svjedočanstvo stvaralačke snage naših naroda, njihove težnje za pravednijim životom. U našoj prošlosti one su zajedno s našim narodnim pjesmama bile vrlo značajan faktor u borbi za održanje života. One svjedoče o našoj kulturi u prošlosti, pa su i danas dragocjeni dio naše kulturne baštine.

Vrijednost narodnih pripovijetki jeste što se u njoj mogu pronaći elementi koji podstiču ljude da budu dosljedni i nepokolebljivi u svojim poduhvatima, u svojim nastojanjima za pravednijim i kvalitetnijim životnim uvjetima. One također bivaju sačuvane kao sastavnica kulturne baštine i čine bogat izvor povijesti koje potvrđuju postojanje određenog kolektiviteta.

„Osnovna misao, ideja, priča je u tome da čovjek za svoje postupke, zločine, dobiva kaznu po zaslugi pri čemu se kazna javlja kao moralna posljedica njegovog prijestupa. Snaga primjera u odgoju naglašena je maksimalno u narodnoj pedagogiji. Narodni pedagozi se ne zanimaju samo odgojem djece već i njihovih roditelja. Zato mnoge priče poručuju da je važan i

samoodgoj/preodgoj roditelja jer će se djeca ponašati prema tome kakav im primjer oni pruže“ (Tufekčić, 2012:70).

Priče sa sobom nose i određenu pouku koja čitatelja navodi na promišljanje o onome zbog čega se nešto zbilo u radnji te koje su posljedice nastale zbog tog čina. Dakle, navodi ga na razmišljanje o uzročno-posljedičnoj vezi, saznaje da je potrebno biti odgovoran kako u izboru riječi tako i u samim postupcima. Takve priče pomažu kako djeci tako i roditeljima da posvete željenu pažnju onome što znači društveno poželjno ponašanje.

Poslovice, pitalice i zagonetke

Haviland (2004) ističe da verbalne umjetnosti uključuju pripovjedne oblike, drame, pjesništvo, bajanja, poslovice, zagonetke, igre riječima pa čak i opisivanje postupaka, čestitke i uvrede kad one poprimaju organizirane i posebne oblike. Pripovijetke su vrsta verbalne umjetnosti koju je najlakše bilježiti ili skupljati.

Dakle, pitalice, poslovice ili zagonetke se ubrajaju u pripovjedne oblike i kao takve se mogu pojmiti kao vrsta književnosti koja nosi određene pouke ili pak koje služe za razonodu i svojevrsnu igru.

Zuković (1982) ističe da se poslovice, pitalice i zagonetke smatraju kao kraći govorni oblici koji pripadaju usmenom narodnom stvaralaštvu određenog naroda. Oblik poslovice kreiran od strane naroda, ima zajedničkih odlika sa usmenim narodnim predajama iz drugih naroda, a sličnost koja se najviše odražava jeste misaona komponenta

Poslovice, pitalice i zagonetke su preoblikovali narodi određenih područja prema svom nahođenju i načinu življenja. Možemo reći da te vrste pripovijetki imaju sličnosti s onim koji su nastali u drugim narodima, i nose istu ili sličnu misaonu komponentnu.

„Pod poslovicom se podrazumijeva poučan, slikovit iskaz moralnog karaktera tipičan za različite životne pojave. U njima se izražava narodna ocjena života, gledišta „narodnog uma“. Naglasak u svima njima je na moralnom odgoju. Poslovice zadovoljavaju mnoge duhovne potrebe čovjeka iz naroda kao što su: spoznajno-intelektualne (obrazovne), radne, estetske, moralne i nikada ne mogu postati zastarjele niti prevaziđene. Narodne poslovice imaju oblik pogodan za pamćenje što pojačava njihov značaj kao etnopedagoškog sredstva“ (Tufekčić, 2012:45).

Prethodno priopćenje nam govori koliko su poslovice značajne i učinkovite u odgojno-obrazovnom djelovanju. Posebnu važnost imaju kada nam ih govore starije osobe od nas poput baka/nana i djedova. Tada nam djeluju kao nešto što je izrazito poučno i imaju određeno značenje koje se veže za situaciju koja se upravo odvila. Na taj način one nam pomažu da promišljamo o svojim postupcima i usmjeravaju nas na daljnje odgovorno postupanje.

„Ono što je još značajno istaći za poslovice kao sredstva narodne pedagogije jeste i to da je jedna od vodećih ideja u poslovicama radni odgoj. Kod svih naroda radni odgoj se javlja kao javni zadatak odgajanja mladih što svoj izraz nalazi i u poslovicama. Samo u procesu rada izgradit će se takva moralna svojstva kao što su osjećaji ljudskog dostojanstva, upornost, marljivost, odgovornost i slično, (Tufekčić, 2012:49).

Još jedno područje odgoja koje se razvija uz pomoć poslovice jeste radni odgoj. Nerijetko u poslovicama možemo pronaći elemente rada, marljivosti, ustrajnosti, discipliniranosti, izbjegavanje lijenosti i slično. Ovo je dobar način da se djeci predstavi potrebitost rada kao sastavni dio života uz čiju pomoć obezbjeđujemo kvalitetne uvjete za svakodnevno funkcionisanje.

Zuković (1982) smatra da poslovice otkrivaju i pokazuju suštinu stvari i pojava koje se inače skrivaju površnom pogledu i da one teže tome da mnoštvo pojedinačnih pojava svedu na zakon, na pravilo za vladanje u životu, u odnosu na zagonetke koje su slobodna igra veselog duha.

Za razliku od poslovice koje se djeci doimaju kao ozbiljniji način učenja, zagonetke imaju odlike igre i gledajući s te strane one su njima zasigurno zanimljivije, jer nam je poznato da djece rado pristupaju nečemu i lakše uče ukoliko u njima pobudimo osjećaj za igru. Na taj način zagonetke mogu biti učinkovito sredstvo za poticanje djetetove mašte i promišljanja ne samo u obiteljskom domu, već i u odgojno-obrazovnim ustanovama.

„Ubjedljivi, konkretni, slikoviti umjetnički likovi zagonetki pomažu da se na novi način sagleda okolni svijet, razvijaju poetski pogledi na stvarnost, sposobnost da se ona analizira i analogno tome, logično razmišlja“ (Tufekčić, 2012:52).

U svakoj zagonetki možemo pronaći skriveni momenat koji čeka na otkrivanje. To nam omogućuje da dublje promišljamo i uključimo sve ono što smo da sada naučili kako bismo

uspješno riješili ono što je zadatak. Još ćemo više potaći aktivnost djece (na primjer u razredu) ukoliko organiziramo grupe i takmičarski duh.

Zagonetke mogu biti zanimljive kako djeci tako i odraslima. One mogu poslužiti za razonodu i preokretanje misli sa svakidašnjih situacija koje nas možda more. Djeci mogu omogućiti da se zabave sa svojim drugarima ili odraslima, jer zagonetke su dopadljive i izazovne za sve uzraste. S obzirom da sa posve druge perspektive pristupamo igri-zagonetanju možemo uočiti neke sasvim nove horizonte koje ranije nismo posmatrali na takav način.

„Zagonetka uči dijete da poredi obilježja različitih predmeta, da nalazi zajedničko u njima i samim tim formira kod njega umijeće da klasifikuje predmete, da odbacuje njihova sporedna obilježja. Zagonetke imaju cilj i navikavati djecu da analiziraju stvari i pojave iz različitih oblasti ljudske djelatnosti.“ (Tufekčić, 2012:53).

Iako su zagonetke prvenstveno namijenjene djeci kao određeni vid igre, one ipak imaju i odgojno-obrazovnu ulogu. One mogu djeci omogućiti da drugačije gledaju na neke situacije, da okrivaju novine, da istražuju najvažnije karakteristike određenih ljudi, životinja, predmeta, i da naposljetku obogate svoje znanje o raznolikim područjima svakodnevnog življenja.

Bajke

Bajke su jedne od najvažnijih sredstava odgoja narodne pedagogije, one pružaju djeci razne pouke tokom odrastanja i doprinose razvoju ličnosti. Njihova uloga je nezamjenjiva i možemo reći da su one prisutnije u današnjici od ostalih sredstava odgoja narodne pedagogije, odnosno sačuvale su svoj status.

„Bajka je, vjerovatno, najvažnija vrsta u dječjoj literaturi. Po prosjeku umjetničkog nivoa, po dužini vremenskog perioda u kom se djeca za nju interesuju i po intenzitetu tog interesovanja sa njom se ne može uporediti nijedna književna vrsta; uz to bajka je, na izvjestan način, oduvijek pripadala svijetu djetinjstva, pa i onda kad, formalno uzeto, dječje književnosti nije bilo“ (Vuković, 1989: 134).

Prethodni citat nam potvrđuje popularnost i ulogu bajki u djetinjstvu. U vremenu kada su bila sveprisutna usmena predanja, bajke su imale svoju upotrebljivost i po tome možemo ustanoviti

da su bajke sredstva odgoja narodne pedagogije koje imaju svoju povijest i koje su ostale čuvene i cijenjene i u savremenom dobu.

Čubelić (1952) ističe da narodna bajka obuhvata najveći i najljepši dio narodnih pripovijedaka. U njima naročitu važnost imaju nadljudske sile. Mašta narodnog pripovjedača pripisuje neke pojave, koje su se naglo dogodile, kao što su: sudjelovanju zmajeva, zmija, raznih ptica, vila, vragova, religioznih ličnosti, nepznatih i tajanstvenih prirodnih pojava. Sve ono, što bi htio da nadjača i savlada, ili one poslove, koje bi htio da obavi, a za njih nema dovoljno snage, narodni pripovjedač rješava mitološkim bićima i čudesnim sredstvima. On izmišlja različite izlaze i načine, kako bi riješio svoje potrebe.

U narodnim bajkama pronalazimo razne likove, kako glavne tako i sporedne, koji doživljavaju određene situacije i u njima bivaju ocijenjeni kao dobri ili loši. Često se pojavljuju likovi koji nisu iz realnosti, poput vila ili dječaka koji ne odrasta, ali i kao takvi nose sa sobom životne mudrosti čime dijete mogu potaknuti da postupa u željenom smjeru.

Djeca zasigurno imaju svoje poimanje onoga što im se čita, ili što pročitaju sami, ali ukoliko su u pitanju djeca predškolske dobi ili mlađe školske dobi, oni ne shvataju šta znači određena riječ ili šta donosi neka situacija. U tom trenutku roditelji posežu sa svojim tumačenjem bajke, kako bi djetetu objasnili srž. Međutim, dijete ne shvata na isti način kao i odrasli i može se desiti da im na neki način pokvarimo ono što su prvobitno iz svoje perspektive mislili da je. Stoga bi bilo poželjno da djetetu damo šansu da samo protumači bajku, onako kako je vidi iz svog ugla, a da odrasle osobe rado saslušaju njegovo gledište. Na taj način djetetu pružamo mogućnost da promišlja, analizira, sintetizira i naposljetku donosi zaključke.

Vuković (1989) navodi da se spor u vezi sa bajkom, u Evropi i kod nas, vrti oko dva suštinska pitanja: 1) Da li bajka, budući da slika nekakav irealan svijet i da je mašta u njoj snažno naglašena, odvaja dijete od realnosti? i 2) Da li bajka, s obzirom na pristupstvo teških scena i pojačanu atmosferu straha, može da rani osjetljivu psihu djeteta?

Iako su bajke nesumnjivo, jedne od najpopularnijih književnih djela za djecu, neki autori navode da one imaju svojih nedostataka. S obzirom da se u bajkama pojavljuju mitski likovi, koji nisu prisutni u realnom životu, postavlja se pitanje da li će dijete znati razlikovati stvarni svijet od

onog iz mašte. Također, neke bajke imaju takvu radnju koja kod djeteta može izazvati osjećaj straha, nelagode i nesigurnosti.

Vuković (1989) navodi da bajka samo djelomice odvaja dijete od realnosti. Kod djece se pojavljuje dvojnost u smislu da vjeruju u magični svijet bajke, te da razumije životno funkcionisanje u stvarnom svijetu. Kada je u pitanju spor o tome da li bajke mogu negativno djelovati na psihu djeteta, i stručnjaci koji podražavaju upotrebu bajke, priznaju da u nekim bajkama postoje teški prizori poput mučenja, ubijanja, nanošenja zla drugima, te se u tim situacijama treba postaviti oprezno te pokušati izbjeći koristeći adaptacije. Međutim, spomenuta opasnost ne može da opovrgne istinu da bajka na dijete ostavlja pedagoško-psihološki efekat u afirmativnom smislu.

Sadržaj bajki je takav da obuhvata mnogo situacija koje dolaze iz svijeta mašte. Mašta je sastavni dio djetinjstva, ona ne znači nužno nešto loše samo po sebi. Međutim, dijete koje čita ili kojem se čitaju bajke treba da poznaje granice te mašte, kako se ne bi dovelo u situaciju da učini nešto što je moguće samo uz pomoć čarolije. Tu veliku ulogu imaju odrasle osobe, koje zajedno s djetetom nakon pročitane djela, razgovoraju o njegovom viđenju i onome što je moguće a što ipak nije. Tim ne bi trebali da djetetu namećemo svoja tumačenja bajke, već samo da mu pomognemo da shvati da u stvarnom svijetu nije baš sve ostvarivo. Također, s obzirom da u bajkama ima događaja koji izazivaju strah kod djeteta, roditelji mogu da takvu bajku ublaže ili da izvuku pouku iz iste, jer djetetu je potrebno da zna da se i u stvarnosti događaju ne samo lijepe stvari već i one manje lijepe, čime ga pripremamo da s hrabrošću i domišljatošću kroči na staze životne stvarnosti.

Vuković (1989) navodi da bajka, po Betelhajmu, predstavlja savršen slikovit obrazac odgovora na egzistencijalna pitanja. U likovima i postupcima bajke dijete vidi eksternalizaciju svojih unutrašnjih pritisaka, nagona i problema. Zato se bajkom možemo terapijski efikasno djelovati i u periodu kada su druga sredstva nemoćna. Jer, treba imati u vidu, bajku vole sva djeca, bez obzira na raličnosti.

Bajka je pogodna za sve uzraste, kako za mlađe tako i za starije, kao i za svu djecu bez obzira na različitosti. Ona ima svoj učinak koji djetetu predstavlja svojevrsan odgovor na pitanja koja ga zanimaju a čiji odgovori ga mogu usmjeriti da postupa pronicljivo. Danas je većina djece

prepuštena digitalnim tehnologijama, što nije pogrešno jer potrebno je biti u koraku s vremenom, međutim, postavlja se pitanje koliko djeca uspijevaju da u takvom okruženju razvijaju svoju maštu i obogaćuju svoj realitet.

„Didaktičnost se također javlja kao jedna od važnijih osobina bajki. Bajke svih naroda svijeta uvijek su poučne. Aluzije, nagovještaji u bajkama se primjenjuju s ciljem pojačavanja njihove didaktičnosti. Karakteristika didaktičnosti bajki je u tome što se u njima ne daju neka opća rasuđivanja i pouke, već jasne slike i ubjedljiva sredstva“ (Tufekčić, 2012:70).

Značaj bajki jeste što njena radnja i događaji nisu općenito prikazani već djetetu pružaju konkretan primjer iz koje se može izvući poruka ili pouka. Na taj način one predstavljaju pedagoško sredstvo u kojem su sadržani obilježja didaktičnosti koji bajku čine prilagodljivom za doba djetinjstva.

Pjesme

Pjesmu odlikuju obilježja naroda jednog podneblja, i u skladu s tim u njima možemo pronaći razne poruke koje se šalju onima koji je slušaju. One mogu imati uticaj na osobe koje je slušaju u zavisnosti od melodije i teksta kao i od žanra same pjesme, a ovi elementi zajednički djeluju na raspoloženja slušaoca.

„Pjesme, kao i druge verbalne forme, izražavaju grupne vrijednosti, uvjerenja i zanimanja, ali to rade s naglašenim formalizmom koji proizlazi iz poštivanja ograničenja sustavnih “pravila” ili utvrđenih tradicija glede visine, ritma, boje zvuka i glazbenog žanra“ (Haviland, 2004:395).

U pjesmama možemo pronaći razne simbole, primjere ili izričaje kojima možemo shvatiti šta određeni stih želi da poruči. One su oduvijek bile način za izražavanje nježnosti, ljubavi, tuge i ostalih emocija, ali i povod za igru i zabavu. Zbog toga one posebno mogu biti dopadljive za djecu mlađeg školskog uzrasta.

Tufekčić (2012) ističe da su pjesme složeniji oblik narodnog poetskog stvaralaštva od poslovice i zagonetki. U narodnim pjesmama se odražavaju stoljetna nadanja, očekivanja i maštanja naroda. Njihova uloga u odgoju je ogromna, a osnovni zadatak jeste razvijanje ljubavi prema ljepoti, izgrađivanje estetskih pogleda i ukusa. Pjesme su jedinstvenim muzičko-poetskim načinom oformljene etičke, estetski, pedagoške ideje. U njima su opjevani ono dobro i lijepo u narodu.

U narodnim pjesmama možemo pronaći raznolike motive koji nam poručuju šta je u tom periodu bilo značajno za život ljudi. Njih nerijetko karakteriziraju motivi ljubavi, sreće, tuge, ljubav prema domovini, odnos prema roditeljima, djeci itd. One imaju zadatak da prvenstveno razvijaju estetski odgoj kod djece što ih čini važnim sredstvom odgoja narodne pedagogije.

„Pjesma u životu naroda zauzima posebno mjesto. Nju izvode, pjevaju, svi, od najmanjeg do odraslog. Svaki uzrast ima odgovarajuće, pripadajuće pjesme. Ona prati, vodi čovjeka od rođenja do smrti. Utičući na osjećaje čovjeka, ona istovremeno djeluje na njegove spoznaje i ponašanje. Zato se narodna pjesma s punim pravom smatra sredstvom narodnog odgoja“ (Tufekčić, 2012:58).

Nije moguće zamisliti život bez pjesama, one imaju snažnu ulogu iz razloga što ih svi uzrasti koriste, te svaki uzrast ima svoje zasebne pjesme. To nam pokazuju da su one nezamjenjivo sredstvo i u odgoju, jer postoje pjesme koje su namijenjene samo djeci. One mogu da se upotrebljavaju za igru, zabavu i učenje, a u nekim situacijama i za uspavlivanje.

Tufekčić (2012) navodi da je osnovni zadatak i funkcija uspavanki dijete umiriti i uspavati. Pored toga, uspavanke mogu biti korisne i za to kada djetetu želimo laskati, pružiti ljubav, nježnosti i radost. Osim uspavanki, kod određenih naroda možemo pronaći i pjesme budilice koje imaju zadatak da dijete probudimo u dobrom raspoloženju i sa voljom za novi dan.

Jedna od najznačajnijih vrsta pjesama za djecu jesu uspavanke, i one su imale svoju upotrebljivost i u povijesnim razdobljima. Kako nam prethodni citat govori, one nisu služile samo za uspavlivanje djeteta, već su imale i druge uloge, poput pružanja osjećaja sigurnosti i pripadanja, što su jedne od temeljnih potreba svakog čovjeka.

Efendić (2011) ističe da motivi koje susrećemo u uspavankama općenito ne podrazumijevaju širok raspon, ali ipak se odlikuju raznolikošću. Često se nailazi na motiv zazivanja dobre sreće djetetu i mirnog sna koje majka izražava putem stihova: San te vara, sreća te ne vara /San u bešu, nesanak niz bešu, /Nesanak ti voda odnijela /Za veliko brdo zanijela. Nesanak predstavlja budno stanje djeteta, što uspavanka, već po svojoj funkciji, treba zamijeniti stanjem dubokog sna u kojem se dijete dobro odmara, raste i napreduje. Osim zazivanja sreće, česti su motivi želje za otklanjanjem uroka, kao i molitve da se dijete zaštiti od dušmanske ruke i zlih namjera različitih neprijatelja.

U uspavankama možemo pronaći elemente koji nas upućuju na ljubav roditelja prema djetetu, koliko oni zapravo žele dijete da zaštite i sačuvaju od onoga što im može nanijeti zlo. Također jedan od najzastupljenijih elemenata jesu oni koji upućuju na značaj sna u kojem dijete opušta i priprema za aktivnosti narednog dana.

„Dječastvo je period djetinjstva koji ima najmanje pjesama. Mlađoj djeci pjevaju se pjesme ranog djetinjstva, stariji pjevaju-mladalačke pjesme. No, to ne znači da i u ovom uzrastu nema specifičnih pjesama. To su: brzalice, brojalice, zadirkivalice, pjesme uz bacanje kocke u mnogobrojnim varijacijama. U brojalicama su stoga usklađeni riječi i ritam, a karakterizira ih okretnost i živopisnost. Kod djece mlađeg uzrasta dosta su rasprostranjene zadirkivalice i to kroz raznovrsne usmene igre koje nastaju u skupinama vršnjaka i tzv. dječijim sredinama“ (Tufekčić, 2012:62).

U djetinjstvu se najčešće djeca služe pjesmama koje je autor prethodno nabrojao poput brojalice, brzalice, zadirkivalica, tj. one pjesme koje se upotrebljavaju istovremeno uz razne igre, jer one pogoduju boljem ozračju. U savremenom dobu možemo pronaći više pjesama koje su posvećene djeci u odnosu na ranije periode, a tome jesu dopinijele digitalne platforme gdje razni izvođači mogu da objave svoje kompozicije. Međutim, s većim brojem pjesama namijenjene djeci dolaze i one koje nisu prilagođene njihovoj uzrasnoj dobi, što zbog izbora riječi, ili videa koji ga prate i slično. Stoga je potrebno voditi brigu koje pjesme djeca slušaju i čemu su izložena.

PERIOD DJETINJSTVA I UPOTREBA SREDSTAVA ODGOJA NARODNE

PEDAGOGIJE

Temelj za pružanje optimalnog okruženja djeteta za igru i razvoj, nalazimo prvenstveno u poznavanju djetetovih razvojnih faza. Ukoliko poznajemo te faze moguće je ostvarivanje potpunog emocionalno, socijalnog i kognitivnog razvoja djeteta, te u skladu s tim možemo djetetu osigurati materijale koji će biti poticaj daljnjem razvitku. „Najvažniji razlog zašto moramo poznavati karakteristike razvoja, redosljed faza i značajke djeteta u svakoj fazi jest mogućnost stvaranja optimalnih uvjeta za razvoj u okolini djeteta. Kad govorimo o optimalnim uvjetima razvoja mislimo na sljedeće: materijalni okoliš koji okružuje dijete (prostor, predmeti, igračke, mogućnost kretanja prostorom i baratanja predmetima, poticajni prizori, slike, zbivanja, zvukovi, glazba i govor odraslog)“ (Starc i sar. 2004:14). S poznavanjem faza razvoja djeteta možemo pojmiti koja sredstva odgoja narodne pedagogije možemo upotrijebiti u određenom periodu odrastanja.

Vizek Vidović i sar. (2003) navode da se teorija Lava Vigotskog ubraja u rane teorije socijalnog konstruktivizma, koje polaze od toga da je za razvoj viših misaonih funkcija važno socijalno okruženje u kojem djeca stiču iskustva. Za razliku od Piageta koji drži da je učenje uvjetovano razinom biološkog sazrijevanja, Vigotski smatra da učenje prethodi razvoju. Prepoznavanje značenja je prvi korak u razvoju samostalnog razmišljanja. Odrasli, posebno roditelji i učitelji/ce, svojim postupcima osmišljavaju svijet malog djeteta. Drugi korak odnosno stepenica u dječijem razvoju jeste razvoj misaonih struktura i pokušaj upravljanja okolinom, te djeca u tom periodu započinju razgovor s odraslim kada ih nešto zanima ili ih zbunjuje, dok na trećoj stepenici djeca samostalno počinju upotrebljavati simboli pri prosuđivanju, zaključivanju i rješavanju problema.

Kada poznajemo stepenice odnosno nivoe razvoja djeteta možemo razumijeti u kojem periodu treba koristiti zagonetke, pitalice, bajke, priče itd. Djetetovom razvojnom periodu je moguće prilagođavati prethodno navedena sredstva, kao jedan od načina poticanja kognitivnog i socio-emocionalnog razvitka, što nam poručuje da odrasle osobe imaju veliku ulogu u obogaćivanju djetetovog okruženja.

Vuković (1989) navodi da se djetinjstvo dijeli na tri faze od kojih su: predškolsko, koje traje do 7 godina, zatim školsko, do 11 godina i prepubertetsko, do 14 godina. Pored toga postoji i

adolescentski period, do 17 godina koji predstavlja polno i emocionalno sazrijevanje. Kada je riječ o prvoj, predškolskoj fazi, možemo reći da se ona dalje može dijeliti na dva segmenta. Prvi segment do 3 godine, kada dijete stiče svijest o vlastitom postojanju, te je u tom periodu važno upotrebljavati pjesme koje dijete u tom periodu posebno voli, jer na njega snažno utiču ritam i glas.

S obzirom da djeca do perioda treće godine života još uvijek nisu spremna da samostalno čitaju i promišljaju o pročitanom ili preslušanom djelu, pjesme predstavljaju odgojno sredstvo koje je u ovom periodu najdominantnije. Već dojenče možemo uz pomoć uspavanki umiriti i pripremiti za san. Također djeca u tom razdoblju su sklona tome da izvode određene pokrete koji podsjećaju na ples, a kako bi to potakli možemo im osigurati da slušaju melodije raznih dječijih pjesama.

Vuković (1989) dalje navodi da je drugi segment predškolske faze, period kada dijete kreće u institucije odnosno u predškolske ustanove. U čitalačkom smislu, dijete u tom periodu najviše voli bajke, te se ponekad to doba naziva i period bajke. Pored njih, djeca vole i kraće priče o određenim događajima u okviru obitelji, ritmične dječije pjesme i slično. To posebno dolazi do izražaja kada djeca krenu u vrtić i počnu da se druže s drugom djecom, razmjenjujući s njima čitalačka i druga saznanja.

U predškolskom dobu djeca se najviše interesiraju za bajke koje im tada predstavljaju nešto sasvim novo i s kojima se počinju poistovjećivati. Zanimljiv im je ne samo mikrokosmos koji se opisuje u bajci već i sam tok pripovijedanja bajke od strane odraslih, bilo to od roditelja ili nekog drugog člana obitelji ili od odgajatelja. Svako ko pripovijeda bajku trebalo bi da nastoji to učiniti tako što će svoj glas prilagođavati pisanom tekstu, tako da dijete bude potpuno uživljeno u sam sadržaj.

Berk (2004) navodi da što više djeca imaju neformalnog iskustva s pisanim jezikom, to su spremnija na rad sa složenim zadacima uključene u čitanje i pisanje. Čitanje priča pri kojim odrasli uključuju predškolsku djecu u raspravu i tumačenje sadržaja priče povezano je sa kasnijim školskim uspjehom.

„Uočljivo je da su određeni žanrovi narodnog stvaralaštva prilagođeni i određenom uzrastu djeteta s konkretnim ciljevima odgoja i samoodgoja. Zagonetke i pjesme djeca rado koriste u svojoj sredini, međusobno, a nove im kazuju odrasli, mada ih oni međusobno ne koriste.

Poslovice su najrasprostranjenije među starijim ljudima i govore se djeci i mladima u cilju odgajanja. Pjesme su najrasprostranjenije među mladima. Prekrasne priče nisu omiljene samo među odraslima, njih vole i djeca. U određenom uzrasnom periodu odlučujuće je djelovanje nekog od navedenih oblika. To ne isključuje njihovo jedinstveno i paralelno djelovanje u budućnosti,, (Tufekčić, 2012:72).

U svakom periodu odrastanja sredstva odgoja narodne pedagogije imaju svoju korisnost. Nekada je potrebno da sami roditelji/skrbnici budu ti koji će dijete upoznati s istim. Pri tome treba voditi računa o uzrastu djeteta jer dijete predškolske dobi možda neće razumijeti određenu poslovicu ili zagonetku. Dakle, u svakom razvojnom razdoblju se mogu koristiti ona sredstva narodne pedagogije koji najviše odgovaraju prema intelektualnom i socio-emocionalnom razvoju djeteta. No, svakako da postoje razvojna razdoblja (školski period) koja su pogodna za upotrebu svih sredstava odgoja, te da se koriste tako što međusobno nadopunjuju jedna drugu.

ODGOJNI CILJ I NJEGOVA POVEZANOST SA SREDSTVIMA ODGOJA NARODNE PEDAGOGIJE

Odgojni cilj treba da bude postavljen tako da potiče djetetov sveukupni razvoj. Roditelji kao i djelatnici koji se orijentiraju na rad s djecom trebaju da teže ostvarenju postavljenog odgojnog cilja. Oni imaju važnu ulogu u ostvarivanju napretka prema važećem odgojnom cilju kao sveobuhvatnom procesu potrebnim za razvitak djetetovih sposobnosti. Švicarski pedagog Pestaloci ističe odgojni cilj u kojem se usmjerava na umno (intelektualno), moralno, tjelesno i radno područje. Osim navedenih područja koji zajednički sačinjavaju cilj odgoja, važno je spomenuti još i estetsko područje koje je isticao Vukasović (1990).

Bezić (1975) ističe da je švicarski pedagog J. H. Pestalozzi uvijek ostao radikalni optimist, što je dokazao svojim praktičnim i spisateljskim radom. Pestalozzi zaključuje da postoje osnovne sile u čovjeku: pamet, srce i ruka. Sve tri sile se mogu učiniti plementim kroz proces odgoja. On posebno naglašava odgoj i pozitivnu ulogu odgajatelja, naročito obitelji. Naišao je na podršku od strane prosvjetiteljske skupine, a pored toga priključili su mu se i mnogi učenici.

Kada se usredotočujemo na tri osnovne sile koje navodi pedagog Pestalozzi, mi uspijevamo da djelujemo na čovjeka u cjelini, jer čovjeka upravo čine pamet, srce i ruka. On bez tih komponenata ne bi postojao kao ljudsko biće, tj. ne bi se mogao u potpunosti ostvariti kao takav.

Žlebnik (1970) navodi da je Pestalozzi odgojni cilj podijelio na tri zadatka: odgoj glave (umni odgoj), odgoj srca (moralni odgoj) i odgoj ruke (tjelesni i radni odgoj). On je naglašavao skladni razvoj čovjeka i njegovih snaga, do njihovog međusobnog preplitanja i uticanja. Pestalozzi se veoma zauzimao za to da moralni odgoj vodi dijete do istinske moralne prakse te da ne ostane samo na riječima. Moralne vrijednosti nalazi u ljubavi prema ljudima, u dobroti, povjerljivosti i poslušnosti. Nastavu je povezivao sa radom, bio je uvjeren da tjelesni i radni odgoj koriste razvoju svih sposobnosti koje su potrebne za čovjekove profesije. Glavna svrha Pestalozzijevog radnog odgoja bila je u tome da se radom zagrije srce i razvije um.

Napredovanjem u moralnom, tjelesnom, intelektualnom i radnom odgoju omogućujemo djetetu da savlada bilo kakve prepreke koje mu se mogu naći na životnom putu. Počevši od djetetovog obiteljskog okruženja a zatim i školskih i vannastavnih aktivnosti, unutar kojih je neophodno da

se povezuje intelekt, rad, trud i emocionalno ponašanje, možemo da mu osiguramo njegovanje navedenih odgojnih područja.

Lukaš (2013) naglašava da se tjelesni odgoj najčešće pronalazi kroz brigu za zdravlje pojedinca, koje uključuje i duhovni i tjelesni mir, a koje možemo pojmiti u raznim poslovicama poput: „Zdravlje je najveće bogatstvo“. U pravilu ono obuhvaća i duhovni i tjelesni mir: „Dobra misaopolovica zdravlja“; „Veselo srce i kudelju prede“. Tjelesno zdravlje očituje se u uputama ili preporukama za dug život, u pravilima za prehranu, te brizi za njegovanje tijela.

Iako se na prvi pogled čini kako tjelesni odgoj ne možemo pronaći u sredstvima odgoja narodne pedagogije, njegova obilježja su prisutna u njima. To se najviše odražava u poslovicama koje upućuju na blagodat zdravlja i očuvanja istog uz upustva/savjete za dugotrajni život koji se tiču upotrebe zdrave ishrane i vođenja brige za naše tijelo i njegovo funkcionisanje.

„Jedan od posebno značajnih zadataka u formiranju čovjeka je razvijanje njegovog intelekta. Nuačno-tehnička revolucija je jedan od preduvjeta kulturnog razvoja čovjeka. Ovo se manifestuje kroz produžavanje obaveznog školovanja. U svom užem značenju intelektualni odgoj obuhvata proces usvajanja znanja, vještina i nauka. U širem značenju obuhvata razvijanje psiholoških sposobnosti“ (Ćatić, Stevanović, 2003:126).

Intelektualno područje predstavlja bitan dio djetetovog razvoja kojeg treba poticati od najranijeg perioda. Uz pomoć roditelja/skrbnika kao i odgojno-obrazovnih ustanova, dijete može razviti ovo područje u potpunosti, ukoliko mu obezbijedimo okolnosti koje pogoduju tom razvitku.

Kefelja (2020) ističe da zagonetke imaju odgojnu vrijednost. Dijete se uz pomoć zagonetke na veseo i poticajan način upoznaje s osobinama životinja i stvari. Na taj način se obogaćuje djetetov spoznajni svijet. One su također značajne i za obogaćivanje rječnika i pravilan izgovor glasova.

U intelektualnom odgoju možemo upotrebljavati zagonetke kao sredstva koja potiču na ramišljanje, analiziranje, sintezu i donošenje konačnog suda, odnosno odgovora na postavljeni problem. Osim toga one su maštovite i istovremeno obogaćuju djetetov um.

Starc i sar. (2004) ističu da je u dobu od 4 do 5 godina potrebno djetetu osigurati intelektualni razvoj tako što će odrasli zajedno s djecom, slušati, ponavljati i učiti pjesmice i brojalice, sa što

više pratnje pokretom. Pored toga navodi se da je važno i postavljati jednostavne pitalice i zagonetke koje dijete u ovoj dobi posebno voli.

Tufekčić (2012) ističe da postoje brojne pjesme u kojima se govori o umu i o moralu, te da predstavljaju neiscpnu insipraciju za umni odnosno inetelektualni odgoj. Pjesme mogu da potaknu na bogaćenje intelektualnim iskustvom, te nude sadržaj za razmatranje, razmišljanje i razvijanje pamćenje pomoću dokaza iz okruženja. One mogu da imaju uticaj i na moralni i estetski odgoj direktno (rješavanjem određenih zadataka u procesu razvoja ličnosti) ili indirektno (djelovanjem ili izvedbom).

Osim zagonetki za njegovanje intelektualnog područja možemo koristiti i sredstva odgoja narodne pedagogije poput pjesama i poslovice, a one istovremeno djeluju i na druga odgojna područja-estetski i moralni odgoj. Djeluju na način da dijete uči pamtitii određene dijelove pjesama, prisjeća ih i i na kraju interpretira. Također prilikom učenja ili preslušavanja pjesama ili poslovice, djeca su radoznala te ih zanima šta predstavlja odnosno znači određena riječ koja im je nepoznata.

Vukasović (1977) navodi da je moralni odgoj sastavni dio odgoja koji ima zadatak da pripremi, oblikuje i usavršava čovjeka. Osnovni smisao moralnog odgoja jeste u usmjerenosti i organiziranosti u procesu oblikovanja ličnosti koja je u duhu istinskog humanističkog morala.

Moralni odgoj jeste sama suština pedagoškog djelovanja, onaj koji se usmjerava na odgoj ličnosti koja će u budućnosti postupati na odgovarajući i humani način. Oblikovanje ličnosti u moralnom odgoju znači poticati ga da prvenstveno promišlja na etičkom konceptu a samim tim i da svoje ponašanje i postupanja usmjerava prema tome.

Tufekčić (2012) naglašava da se narodne bajke i priče pojavljuju kao odgojno sredstvo koje je kreirano i provjeravano tokom stoljeća. Dijete je vezano za bajku, za njen sadržaj, i zbog toga je važno da upoznavanje priča svog naroda postane nezaobilazan dio odgoja i obrazovanja svakog djeteta. One se uočavaju kao sredstvo ubjeđivanja u moralnom odgoju, upoznavajući dijete sa posljedicama koje se javljaju nakon učinjenih zlih ili lijepih postupaka.

Većina sredstava odgoja narodne pedagogije pronalazi svoj smisao u moralnom području. S obzirom na to možemo pretpostaviti koliko je moral bio važan u povijesnim razdobljima.

Narodne priče i bajke u najvećoj mjeri sadrže moralne pouke i poruke koje se nastoje prenijeti djetetu kroz čitanje ili interpretiranje bajke. Upućujući dijete na popratne pojave nakon učinjenog postupka pokušavamo mu pomoći da samostalno raspozna i bira šta da napravi po pitanju određene situacije.

„U isto vrijeme zagonetke o dobrom glasu, laži, slavi, spletkama, zlu, o životu i smrti, mladosti i starosti sadrže građu koja na različite načine poziva mlade na usavršavanje svojih moralnih osobina. Zagonetke su ispunjene mudrošću, visokopoetične su i mnoge u sebi nose moralnu ideju. Sukladno tome, one utječu na umni, estetski i moralni odgoj“ (Tufekčić, 2012:53).

Zagonetke također pomažu u razvoju moralnog područja jer često su u njima sadržane životne mudrosti koje djetetu mogu pomoći da spoznaju „moralna pravila“ a samim tim i da ih primjenjuju u svojim životnim poduhvatima.

Osim umnog (intelektualnog), moralnog, tjelesnog i radnog odgoja koje je naglašavao pedagog Pestalozzi, Vukasović (1990) ističe i estetski odgoj koji također ima veliku korisnost i svrhu u procesu odgajanja djece, a njegovi elementi se prožimaju kroz sva sredstva odgoja narodne pedagogije.

Vukasović (1990) navodi da nas ljepota okružuje sa svih strana te da je možemo pronaći u prirodi, društvenom životu, umjetnosti i u ostalim produktima čovjekova stvaralaštva. Ona jeste prisutna u našem okruženju, međutim to ne znači da je svi primjećuju. Uočavanje, doživljavanje, vrednovanje i stvaranje lijepog pretpostavlja odgovarajuće sposobnosti, a te se sposobnosti trebaju tokom odrastanja razvijati i njegovati.

Estetski odgoj treba da bude zastupljen od perioda djetinjstva gdje će djeca moći da prepoznaju ono što je lijepo u našem okruženju, što je vrijedno divljenja i što našu svakodnevnicu čini ljepšom. U procesu odgajanja dijete učimo kako da razlikuje ono što je lijepo i manje lijepo, kako da to percipira, analizira i naposljetku sam kreira izražajno sredstvo. Na taj način mu osiguravamo da bude kreativno i da ispoljava svu svoju originalnost.

„Estetski odgoj promatra se kroz ljepotu sadržaja koji se koristi u odgoju. Sva ljepota ogledala se u tom što je sadržaj više koristio čovjeku, to se smatrao ljepšim. Ako je korist od nekog sadržaja

za čovjeka bila veća, više mu se pridavalo pozornosti i imao je veću estetsku vrijednost: „Što je grubo, nije lijepo“; „Nije lijepo što je lijepo, već je lijepo što je srcu drago" (Lukaš, 2013:108).

Poslovice nam mogu poslužiti u estetskom odgoju jer dijete osvještavaju o tome šta zapravo predstavlja pojam ljepota i kako je svi ljudi na sebi svojstven način doživljavaju. Sadržaj koji nam ukazuje na ljepotu, u kojem pronalazimo elemente estetskog odgoja nas uče kako da otkrijemo ono što je lijepo u našoj životnoj sredini, te kako da zornije razumijevamo njegovu svojstvo.

Ćatić i Stevanović (2003) navode da je čovjek po svojoj prirodi produktivno stvaralačko biće, te da razvoj čovjeka ide uporedo sa njegovom produktivnošću. Ljudsku vrijednost možemo prepoznati po tome kakav je njegov stav prema radu. Suština odnosno bit radnog odgoja možemo da uočavamo u sljedećem: 1. Razvijanje interesa i volje za rad, 2. Njegovanje ljubavi za rad, 3. Razvijanje potrebnih radnih navika, 4. Usvajanje općih, tehničkih i radnih kultura i ostvarenje radne atmosfere u kući, porodici i školi, 5. Pravilno shvatanje intelektualnog rada: razvoj tehnike i tehničkih sadržaja.

Uz njegovanje radnog odgoja možemo postići da djeca razvijaju svoje radne navike, što im može u kasnijem periodu biti ključna odrednica za postizanje profesionalnog napretka. Radni odgoj bi trebalo poticati počevši od škole kao mjesta gdje bi djeca trebala, pored svog obiteljskog doma, da se upoznaju sa svojim obavezama i zadacima.

„Odgoj kroz rad je osnovni problem pedagogije svih naroda, a ljubav prema radu (radinost) je jedan od najvažnijih ciljeva odgoja. Radni odgoj je okvir cjelokupnog sistema narodnog odgoja. Izvan njega nema ni tjelesnog, ni estetskog, ni moralnog odgoja, tj. bez rada nema ni punovrijednog odgoja. Rad se ovdje javlja kao početak i nužan uvjet odgajanja, a razvijena radinost i pravilan odnos prema radu krajnji je rezultat odgoja mladih generacija“ (Tufekčić, 2012:81).

Radni odgoj je potreban svakom ljudskom biću koje želi da na svom životnom putu ostvari sve svoje potencijale. On se osigurava, također, od perioda djetinjstva kada dijete upoznajemo s radnim navikama. Zbog čega je važno da s radnim odgojem počnemo što ranije? Upravo zbog toga što ako dijete ne stekne radnu naviku, na primjer u pisanju domaće zadaće, pa ih redovito

preskače, vjerovatno da će izbjegavati takve zadatke i na višim nivoima obrazovanja ali i u toku obavljanja profesionalnog zaduženja u kasnijem periodu.

Tufekčić (2012) navodi da se u pričama pokreću pitanja i problemi narodnog odgoja kao što su odnos prema radu i lijenost. One nam mogu ponuditi forme za otkrivanje metoda kojima ćemo mlade osobe navikavati na rad, ukazivajući na krajnje rezultate rada. Pri tome je važno da dajemo podsticaj i podršku tokom obavljanja određenog rada kako bismo ih motivirali da budu istrajni i uporni pri tome.

Priče nas podstiču da razmišljamo o našoj angažiranosti, o našem radu, trudu i zalaganju. Bez obzira o kojoj vrsti rada se spominje u priči, ona nas može naučiti i motivirati da budemo istrajni i uporni u izvršavanju svojih obaveza, te da se ne predajemo besposlici.

Tufekčić (2012) ističe da kada analiziramo ključne odrednice narodne pedagogije, možemo istaći to da je narodna pedagogija snažna upravo zbog toga što u njoj susrećemo harmonijsko djelovanje različitih komponenti odgoja. Nijedan faktor narodnog odgoja, niti ijedno sredstvo niti metoda ne postoje samostalno, udaljavajući se jedno od drugog. Na taj način je u narodnoj pedagogiji sve povezano i ona se odlikuje jedinstvenošću odgojnih utjecaja na ličnost koji za cilj imaju uključivanje, a ne isključivanje pojedinca od najranije životne dobi u puninu društvenog života i rada.

Možemo reći da je odgojni značaj sredstava odgoja narodne pedagogije upravo u poticanju djetetovog potpunog participiranja u životno i društveno djelovanje, kroz njegovanje i razvoj odgojnih područja.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja

Sredstva odgoja narodne pedagogije u sadašnjici su sve manje prisutna u onakvim oblicima kakve su prvobitno bile, tj. da su se prenosile usmenim putem i nastojale sačuvati za sljedeće generacije. Možemo reći da su neka sredstva u potpunosti izgubile svoj status u odnosu na ranija vremenska razdoblja, poput poslovice ili zagonetki. Pjesme i bajke su danas uglavnom prisutne od najranijeg djetinjstva, jer se koriste u razne svrhe, bilo to za igru, zabavu ili učenje. One su uspjele da u savremenom dobu pronađu svoje mjesto kroz savremene medije ili kroz upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije. Ipak čini se da i one u procesu odrastanja sve manje bivaju korištene, bilo to zbog nedostatka vremena roditelja jer su zauzeti zbog radnih angažmana ili zbog nedovoljne zainteresiranosti djece uslijed sve više nastalih savremenijih oblika igara i ostalih raspoloživih sredstava za igru, zabavu i uopće za razonodu. Kako bi doprinijeli djetetovom cjelokupnom razvitku možemo upotrebljavati sredstva odgoja narodne pedagogije kao što su: bajke, zagonetke, poslovice, pjesme itd. One mogu predstavljati temelj za djetetovo spoznavanje svijeta kroz sagledavanje vlastite kulture koju neminovno sadrže sredstva odgoja narodne pedagogije. U skladu s tim važno je da prethodno spomenuta sredstva pronalaze svoju opravdanu upotrebljivost i u savremenom dobu.

Predmet istraživanja

Roditelji su od davnina upotrebljavali razna odgojna sredstva i odgojne metode za učinkovito odgajanje svoje djece. Jedno od plemenitih sredstava koje se mogu upotrijebiti u odgoju jesu ona koja se spominju u narodnoj pedagogiji a to su: bajke, pjesme, zagonetke, poslovice i priče (legende) koji predstavljaju različite oblike usmenog narodnog stvaralaštva. Možemo reći da u svakoj kulturi se oni razlikuju jer su ih uobličili i mijenjali tokom vremena narodi određenog podneblja. Tufekčić (2012) navodi da su zagonetke žanr narodnog stvaralaštva koji spada u male folklorne forme, a njihova vrijednost je u slikovitosti, umjetničkoj vrijednosti i poetičnosti. Značenje zagonetki za umni odgoj ne iscrpljuju se razvojem mišljenja, one obogaćuju um znanjima o prirodi i znanjima iz različitih oblasti ljudskog djelovanja i života. Tufekčić (2012) također navodi da su bajke riznice narodne pedagogije, te da su važno odgojno sredstvo koji svoj smisao najviše pronalazi u moralnom odgoju upoznavajući dijete sa prirodnim posljedicama zlih postupaka kao i pravednog ponašanja. Dakle, u ovom radu se orijentiramo na sredstva odgoja

narodne pedagogije, odnosno na bajke i zagonetke te na način na koji oni djeluju na odgojna područja: na intelektualno, moralno, tjelesno, radno i estetsko. Ono što možemo reći jeste da danas ova sredstva sve više iščezavaju kako u obiteljskom domu tako i u institucijama za odgoj i obrazovanje, smatraju se zastarjelim i neprihvatljivim u savremenom dobu koje je digitalizirano. Međutim, digitalizacija nam pruža mogućnost da sredstva odgoja narodne pedagogije poput bajki i zagonetki, približimo djeci na taj način i pokušamo da ih svrstamo u red poželjnih odgojnih sredstava za čime će roditelji a i sama djeca posezati. Ovo je samo jedan od načina koji nam govori da ono što je imalo vrijednost u ranijim vremenskim razdobljima se može iskoristiti i u savremenom svijetu uz upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije. Roditelji, odgajatelji, pedagozi i drugi djelatnici koji rade s djecom trebaju spoznati koliko zapravo sredstva odgoja narodne pedagogije doprinose razvoju djetetove ličnosti u svakom području, a najviše u radnom, moralnom i estetskom, a svjedoci smo da se danas ta područja ili zanemaruju ili se njima posvećuju manja pažnja u odnosu na intelektualni razvoj te se smatra da će se usputno razvijati. Stoga je važno istražiti odgojni značaj bajki i zagonetki kao odgojna sredstva narodne pedagogije te steći uvid u njihovu potrebitost u sadašnjici. U ovom radu su izdvojene bajke i zagonetke za istraživanje i analizu, od ostalih sredstava odgoja narodne pedagogije, zbog obimnosti, zahtjevnosti i vremena koje iziskuju ukoliko bi se sva sredstva uzela u obzir prilikom istraživanja.

Predmet ovog istraživanja jesu bajke i zagonetke kao sredstva odgoja narodne pedagogije u povijesti i utvrđivanje njihovog značaja u savremenom dobu.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja jeste istražiti i analizirati sačuvane forme sredstava odgoja narodne pedagogije, te propitati mišljenje roditelja o primjeni sredstava odgoja narodne pedagogije u savremenom odgoju i obrazovanju.

Zadaci istraživanja

1. Analiza serijskih publikacija, arhivske i terenske građe s namjerom utvrđivanja sredstava odgoja narodne pedagogije-bajki i zagonetki.
2. Propitati mišljenje roditelja o tome smatraju li bajke i zagonetke važnim sredstvom u odgoju i obrazovanju djece.

2.1. Propitati mišljenje roditelja o značaju bajki i zagonetki na djetetovo ponašanje i njegov razvitak.

3. Ponuditi preporuke za poticanje upotrebe sredstava odgoja narodne pedagogije-bajki i zagonetki u savremenom dobu.

Istraživačka pitanja

1. Na koji način su predstavljena sredstva odgoja narodne pedagogije-bajke i zagonetke u serijskim publikacijama, i u arhivskoj i terenskoj građi?

2. Da li roditelji smatraju da su bajke i zagonetke važno sredstvo u odgoju i obrazovanju djece?

2.1. Da li roditelji prepoznaju značaj bajki i zagonetki na djetetovo ponašanje i njegov razvitak?

3. Koje preporuke se mogu ponuditi za poticanje upotrebe sredstava odgoja narodne pedagogije-bajki i zagonetki u savremenom dobu?

Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U ovom radu su korištene sljedeće **metode**: metoda teorijske analize, metoda analize sadržaja i deskriptivna metoda i servej metoda.

„Važnost primjene metode teorijske analize u pedagoškom istraživanju jest u njezinoj mogućnosti da uoči složene aspekte pedagoške stvarnosti, da iz toga izdvoji bitne karakteristike i međusobne odnose, te zakonitosti razvoja pedagoških pojava. Izvori za primjenu ove metode su pedagoška, kao i udžbenici s tog područja, zatim radovi u vezi s općim društvenim stavovima o odgoju i obrazovanju, kao i već stvoreni fond naučnih saznanja ostvaren kako empirijskim tako i teorijskim naučnim postupcima“ (Hadžić-Suljkić, 2009:118).

Metodom teorijske analize je obuhvaćen teorijski dio rada gdje smo nastojali da iz različitih knjiga, što onih starijeg datuma i onih novijeg, i iz znanstvenih i stručnih radova, pružimo na uvid najznačajnije karakteristike i međusobne odnose proučavanih segmenata.

„Analiza sadržaja, po prirodi podataka (za razliku od npr. etnografskog izvještaja ili popisa stanovništva) je analiza verbalnog ili drugog simboličkog značenja, koji je označen kao sadržaj u

komunikaciji (pisma, knjige, konverzacija, novinski napisi, televizijski programi, sadržaji programa radio produkcije, terapijske seanse, analiza pojmovnih oblika masovne kulture, stvaralaštva i dr.)“ (Stojak, 1990:15).

Analizom sadržaja obuhvatamo arhivsku i terensku građu iz biblioteke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, u kojoj pronalazimo sredstva odgoja narodne pedagogije-bajke, i Časopis/List Nada i Novi Behar iz Gazi-husrev begove biblioteke u kojima pronalazimo sredstva odgoja narodne pedagogije-zagonetke.

„Deskriptivna metoda u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno-istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituju se stanje a time i njihove osobine, bez obzira na njihove uzroke“ (Mužić, 2004:49).

Knežević Florić i Ninković (2012) navode da se servej (engl. survey) obično određuje kao vrsta neeksperimentalnog (anketnog) istraživanja koje kao osnovni izvor podataka koristi lične iskaze o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju. Servej metoda se ponajviše koristi u oblasti istraživanja javnog mnjenja, stavova, obavještenosti. Konačno, servej se vezuje za upitnik i strukturisani intervju kao osnovne instrumente prikupljanja podataka. U ovom istraživanju servej metoda će nam biti potrebna kako bismo došli do podataka o mišljenjima roditelja o sredstvima odgoja narodne pedagogije.

Tehnike koje su se koristile jesu intervjuiranje i rad na dokumentaciji.

„Istraživački intervju je razgovor dviju osoba koji je potakao intervjuer s ciljem prikupljanja informacija važnih za istraživački problem (Cannell i Kahn, 1968). Ciljevi koji se pritom nastoje postići su nama dobre znane znanstvene zadaće opisivanja, predviđanja i objašnjavanja. Istraživački intervjui razlikuju se unutar sebe s obzirom na osnovni pristup u prikupljanju informacija. Jedan od njih bavi se prikupljanjem podataka uporabom zatvorenih pitanja koja se kreću unutar unaprijed određenog okvira, dok su drugi mnogo slobodniji, dopuštaju improvizaciju u hodu i ne nameću kategorije unutar kojih se očekuju odgovori. Prvu skupinu nazivamo standardiziranim intervjuima, a drugu dubinskim ili nestandardiziranim intervjuima“ (Milas, 2005:586). U ovom istraživanju je zastupljen standardizirani intervju, sa unaprijed određenim pitanjima.

Mužić (1977) navodi da se pedagoškom dokumentacijom naziva skup sačuvanih podataka koji su u vezi s problemima odgoja. Zapravo i nema pedagoškog istraživanja u kojem se ne bi javljala analiza pedagoških dokumenta. Pri istraživanju koje polazi od pedagoške dokumentacije istraživač treba najprije da upozna aspekte njene istraživačke primjene te da zna koje vrste dokumenata dolaze u obzir u vezi s temom koju razrađuju, odnosno koji dokumenti predstavljaju izvor u njegovom radu, kao i mjesta gdje se oni mogu naći. Pedagog istraživač koji je zainteresiran za dječiju i omladinsku literaturu vršit će analizu dječijih i omladinskih časopisa, a sličnu mogućnost pruža i analiza stručnih knjiga.

Instrumenti koji su korišteni u ovom radu su: protokol analize sadržaja i protokol intervjua.

„Razvoj analize sadržaja naročito je ubrzan tijekom rata jer se pokazalo da ova metoda može poslužiti kao instrument proučavanja ratne promidžbe. Dotad se naime, koristila uglavnom u svrhu testiranja znanstvenih hipoteza ili analize zastupljenosti novinskih tema, da bi tijekom rata prerasla u vrlo razrađeno oruđe razumijevanja i predviđanja događaja u neprijateljskim zemljama na temelju raščlanjivanja njihovih radijskih i novinskih poruka. Poslije je sve više korištena i kao instrument za mjerenje psihološke klime i morala nakon savezničkih akcija“ (Milas, 2005:501).

Protokol za analizu sadržaja nam služi za bilježenje i izdvajanje onih jedinica i kategorija koji su nam važni za daljnju analizu. U ovom radu to su: Časopis/List i njegova godina izdanja (zagonetke), Arhivska ili terenska građa (bajke), Sredstva odgoja narodne pedagogije-Zagonetke i Bajke, Odgojno-obrazovni aspekt (zagonetke), Teme djela (bajke), Odgojno značenje/odgojna poruka koja se odražava (bajke) i Odgojno područje kojem doprinose-zagonetke i bajke.

Protokol za analizu sadržaja

Gazi husrev-begova biblioteka

Jedinice analize sadržaja	Jedinice analize saržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Časopis/List i njegovo godište	Sredstva odgoja narodne pedagogije-Zagonetke	Odgojno-obrazovni aspekt	Odgojno područje kojem doprinose

Prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija

Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine

Jedinice analize sadržaje	Jedinice analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Naziv arhivske ili terenske građe	Bajka	Tema	Odgojno značenje/odgojna poruka koja se odražava	Odgojno područje kojem doprinose

Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe

„Protokol (zapisnik) predstavlja osnovni dokument o samom intervjuu, zapravo njegov rezultat. Sadržaj protokola jest izvor podataka koje smo dobili intervjuom, i koji postaju predmet daljnje obrade. Podudaranje protkola raznih ispitivanja o istoj pojavi predstavlja osnovu za generalizacije, za pronalaženje uzročno-posljedičnih veza, ukratko za osvajanje novih pedagoških spoznaja“ (Mužić, 1977:258). U ovom istraživanju protokol intervjua se sastoji od devet pitanja i jednog potpitanja, koji se tiču sredstava odgoja narodne pedagogije, bajki i zagonetki. Protokol je nastao na osnovu proučavanja relevantne literature kao i uz pomoć Anketnog upitnika za odgajatelje iz Diplomskog rada pod naslovom „Recepcija bajki djece predškolske dobi“ studentice Kranjec Ene.¹

¹ Kranjec, E. (2016). Recepcija bajki djece predškolske dobi. Interdisciplinarni diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8697/1/Ena%20Kranjec_diplomski%20rad.pdf

Uzorak istraživanja

„Uzorak je dio neke cjeline koja se naziva populacija ili osnovni skup. Znači, osnovni skup ili populacija su sve jedinice (čitava masa) s određenim zajedničkim karakteristikama koje su objekti istraživanja iz koje se uzima uzorak. Populacija mora biti jasno definisana sadržajem, obimom i vremenom“ (Hadžić-Suljkić, 2009:105).

„Kvotni uzorak-glavno obilježje kvotnog uzorka je dostupnost. Osim jednostavnog dostupa istraživač je u kvotnom uzorku vođen nekim vidljivim obilježjem poput spola ili rase, koje mu je iz nekog razloga važno. Uzorak je odabran s lokacije koja je spretna istraživaču i kada god se na tom mjestu uoči osoba s navedenim obilježjem, tu se osobu zamoli da sudjeluje u istraživanju. Proces se nastavlja sve dok istraživač ne prikupi dovoljan broj članova uzorka (kvotu)“ (Tkalac Verčić i sar. 2014: 82).

U ovom istraživanju je zastupljen namjerni uzorak-kvotni uzorak, jer biramo građu i časopise/listove za koje smatramo da su reprezentativni za potrebe ovog rada te proučavamo u njima jasno postavljene segmente. Također ovim istraživanjem je obuhvaćeno pet roditelja (majki) iz Bosne i Hercegovine, starosne dobi: 36, 36, 24, 34 i 25 godina koji su nam odgovorili na pitanja postavljena u intervjuu.

Arhivska i terenska građa	Serijske publikacije
-Čubelić, T. (1970). Narodne pripovijetke. Peto izdanje (Prošireno i dopunjeno te kritički sređeno). Zagreb: Školska knjiga.	NADA: pouci, zabavi i umjetnosti -Književni časopis 1985. godina Brojevi: 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.
-Dizdar, H. (1952). Narodne pripovijetke iz Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Seljačka knjiga.	NOVI BEHAR-List za pouku i zabavu 1928-1929. godine Brojevi: 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 16, 17, 18, 21, 22, 23.
-Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša".	
-Kušan, J (1993). Perzijske bajke. Zagreb: ABC naklada.	
-Softić, A. (2001). Jednom bio car-Odabrane bošnjačke bajke. Sarajevo: El-Kalem.	

Prikaz uzorka: arhivska i terenska građa i serijske publikacije

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Analiza i interpretacija rezultata u ovom radu se sastoji od analize serijskih publikacija (časopisa/listova) u kojima pronalazimo zagonetke, analize arhivske i terenske građe gdje se usmjeravamo na bajke, te naposljetku prikazujemo rezultate dobivene putem intervjua. Ovim ćemo dijelom nastojati da odgovorimo na postavljeni cilj istraživanja gdje trebamo da analiziramo sačuvane forme sredstava odgoja narodne pedagogije i propitamo mišljenje roditelja o primjeni sredstava odgoja narodne pedagogije u savremenom odgoju i obrazovanju.

ČASOPIS NADA: POUČI, ZABAVI I UMJETNOSTI

U periodima kada nije bila prisutna napredna tehnologija, gdje bi masa ljudi imala pristup najnovijim informacijama iz različitih oblasti života i društva, ljudi su se najčešće informisali putem časopisa, odnosno serijskih publikacija, koje su izlazile periodično, bilo to jednom sedmično, mjesečno itd. Upravo su časopisi/listovi imali ulogu da društvo upoznaju sa standardima koji su bili dominantni u tom dobu, nastojeći ih usmjeriti prema poželjnom pravcu djelovanja u području društveno-političkog i humanističkog bivanja.

Časopis Nada: pouci, zabavi i umjetnosti se ubraja u najznačajnije serijske publikacije koje su omogućile da tadašnje stanovništvo dobije na uvid razne teme koje su se ticale političkog, socijalnog, kulturnog i književnog domena u Bosni i Hercegovini. Kroz književnost se mogu očitovati pouke/poruke koje upućuju na odgojno-obrazovnu ulogu časopisa. U navedenom časopisu se fokusiramo na pronalaženje i analiziranje zagonetki kao odgojno sredstvo narodne pedagogije, koje se mogu pronaći u prvom godištu njenog izlaženja, u 1895. godini. Urednik tog broja jeste Kosta Hörman a izdan je od strane Zemaljske vlade Bosne i Hercegovine.

U Gazi-Husrev begovoj digitalnoj biblioteci smo pronašli časopise- *Nada: pouci, zabavi i umjetnosti* i *Novi Behar: list za pouku i zabavu*.

U nastavku predstavljamo tabelarni prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija, tačnije časopisa *Nada*, u kojem se fokusiramo na zagonetke, odgojno-obrazovni aspekt zagonetki i odgojno područje kojem doprinose.

Gazi Husrev-begova biblioteka

Tabela 1. Prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija: Nada: pouci, zabavi i umjetnosti

Jedinice analize sadržaja	Jedinice analize saržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Časopis/List i njegovo godišće	Sredstva odgoja narodne pedagogije-Zagonetke	Odgojno-obrazovni aspekt	Odgojno područje kojem doprinose
NADA: pouci, zabavi i umjetnosti- Književni časopis 1985. godina Broj 1.	Zagonetka o abecedi i azbuki	Povezivanjem azbuke i abecede omogućuje se efikasnije zapamćivanje i razumijevanje	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 3.	Zemljopisna zagonetka Zagonetke iz naroda	Omogućuje se utvrđivanje gradiva iz zemljopisa/geografije Narodnim zagonetkama obogaćujemo um o različitim oblastima: vlastitim imenima, životinjama i njihovim funkcijama u prirodi, organima u ljudskom tijelu.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 4.	Zagonetka Zagonetke iz naroda Lančana zagonetka Konjićev skok	Potiču se misaone reakcije. Drugačiji način postavljanja zagonetke (lančana) motivira na otkrivanje onoga što je skriveno.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 5.	Narodne zagonetke Slovcana zagonetka	Inovativan oblik postavljanja zagonetke gdje se postepeno dolazi do rješenja. Učenje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena,zemljopisa/geografije, biljaka, životinja, književnih djela.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 6.	Četvorna zagonetka Narodne zagonetke	Potiče učenje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena, biljaka, predmeta, grčke mitologije, geografije/zemljopisa.	Intelektualno područje Estetsko područje

Boj 7.	Konjićev skok	Zagonetka kojom se potiče promišljanje o životnim mudrostima, pravilnom življenju tokom mladosti, kako se ne bi kajali tokom starosti. Potiče na otkrivanje i prisjećanje.	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje
Broj 8.	Slovcana zagonetka Zagonetni rimski natpis	Učenje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena, geografije/zemljopisa, starih naroda. Nudi se natpis na stećku, koji epigrafičari nisu uspjeli pročitati te se daje na uvid čitateljima da pokušaju.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 9.	Narodne zagonetke Zemljopisna zagonetka Konjićev skok	Učenje i utvrđivanje znanja iz oblasti geografije/zemljopisa (ostrva), oblasti iz svakodnevnog života: predmeta, domaćih životinja, dijelova bunara.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 10.	Slovcana zagonetka Narodne zagonetke	Učenje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: predmeta, imena, geografije/zemljopisa, rednih brojeva, kraljeva, godišnjih doba, alata za rad, nebeskih tijela.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 11.	Zemljopisna zagonetka Porodična zagonetka iz naroda Konjićev skok	Potiče na promišljanje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti geografije/zemljopisa: ostrvo, rijeke i pritoke, ostrvo, varoši). Pored toga ukazuje na statuse pojedinih članova u porodici/obitelji. Pokreće misaone reakcije.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 12.	Narodne zagonetke Zagonetka u obliku dopune praznih prostora pomoću slova	Potiče učenje i otkrivanje. Utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: matematike, geografije/zemljopisa, imena, predmeta, naziva poslova/zanata.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 13.	Narodne zagonetke Zagonetni rimski natpis Homonim-zagonetke Zagonetka u dopunu Konjićev skok	Potiče na utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: književnosti, religije, predmeta, nebeskih tijela. Potiče misaone reakcije.	Intelektualno područje Estetsko područje

Broj 14.	Zemljopisna zagonetka	Utvrđivanje prethodnog znanja iz područja geografije/zemljopisa: ostrvo, grad, gore, rijeke.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 15.	Zemljopisna zagonetka Konjićev skok	Uz otkrivanje jednog pitanja dobije se odgovor na drugo. Utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti geografije/zemljopisa: pritoke i varoš. Potiče na odgovoran i pravedan odnos prema radnicima.	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje
Broj 16.	Zagonetka iz povijesti Zagonetka u četvorini	Pokreće misaone reakcije, promišljanje, učenje i utvrđivanje gradiva iz područja povijesti/historije, geografije/zemljopisa, predmeta, tekućina, imena, životinja.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 17.	Narodne zagonetke Zagonetka na ljestvici Konjićev skok	Promišljanje i utvrđivanje znanja iz oblasti: predmeta, geografije/zemljopisa, naziva srodnika, životinja, godišnjih doba, nebeskih tijela, dijelova ljudskog tijela. Potiče na promišljanje o usamljenosti i cijenjenju voljene osobe.	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje
Broj 18.	Narodne zagonetke Pjesnička zagonetka Premetaljka Zgonetka u kvadratiće	Pokreće misaone reakcije i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: književnosti, imena, predmeta, članova porodice/obitelji.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 19.	Slovcana zagonetka Konjićev skok	Potiče na promišljanje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti maternjeg jezika i književnosti, otkrivanje izreke od ponuđenih riječi. Promišljanje o roditeljima, o odnosu majke i sina, životu u tuđini.	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje
Broj 20.	Narodne zagonetke Zagonetka o vrsti zemljišta Magični kvadrat	Pokreće misaone reakcije, otkrivanje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena, predmeta, dijelova ljudskog tijela, vremenskih prilika.	Intelektualno područje Estetsko područje

Broj 21.	Zagonetka o dva znamenita imena u našoj historiji srednjeg vijeka Magični mozaik Homonimi Pošalica Konjićev skok	Drugačiji oblici zagonetke potiču na motivaciju i otkrivanje pitanja. Pokreće misaone reakcije i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena, pedagoških izraza, vrste slike, geografije/zemljopisa, morskih životinja. Promišljanje o ljubavi i zaljubljenosti, čežnji za voljenom osobom.	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje
Broj 22.	Zagonetka u četvorini Računska šala	Potiče na promišljanje, otkrivanje, učenje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena, predmeta, geografije/zemljopisa, matematike.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 23.	Šarada Konjićev skok	Potiče na promišljanje, otkrivanje, i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti maternjeg jezika i književnosti. Promišljanje o zaljubljenosti i njenim prvim znacima	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje
Broj 24.	Homonim-zagonetka Zagonetka u letvici Palindrom-zagonetka Zemljopisna zagonetka Konjićev skok	Pokreće misaone reakcije i utvrđivanje prethodnog znanja iz područja: geografije/zemljopisa, imena, zakonske ustanove, znakove odlikovanja. Promišljanje o zvijezdama i njihovom blagom kretanju po nebu kako ne bi probudile zemljicu umorenu (može poslužiti kao metafora za međuljuske odnose).	Intelektualno područje Estetsko područje Moralno područje

Na osnovu uvida i analize zagonetki kao odgojno sredstvo narodne pedagogije u časopisu *Nada: pouci, zabavi i umjetnosti*, iz 1895. godine od broja 1. do 24. možemo primijetiti da su zagonetke prisutne skoro u svakom broju osim časopisu *Nada* u broju 2. Također, u časopisu su ponuđena i rješenja postavljenih zagonetki koja nalazimo u sljedeća dva broja. Dakle, rješenja se ne nude u istom broju, već se čitaocima omogućuje da samostalno promišljaju i otkrivaju, dok će tačni odgovori biti predočeni tek nakon izlaska dva broja, na primjer ukoliko su zagonetke postavljene u broju 20 njihova rješenja možemo pronaći u broju 22. Pored pruženih informacija o rješenju zagonetki, nude se i imena onih koji su ih uspjeli odgonetnuti. Zagonetke su postavljene u raznim oblicima: slovčana, lančana, homonim zagonetke, zagonetke u letvici, palindrom

zagonetka, zemljopisna zagonetka, narodne zagonetke, konjićev skok, šarada, zagonetka u četvorini, računski šala, pošalica, magični mozaik, magični kvadrat, zagonetka na ljestivici, zagonetka u dopuni, pjesnička zagonetka, premetaljka, zagonetka u kvadratiće, zagonetni rimski natpis. Postavljene na takav način one motiviraju čitaoce na rješavanje postavljenih pitanja. Najzastupljenije zagonetke u godištu časopisa 1895. godine su narodne i zemljopisne.

Kada je riječ o odgojno-obrazovnom aspektu zagonetki u časopisu *Nada* iz prvog izdanja, 1895. godine, one se pojavljuju kao sredstvo koje se usmjerava na obrazovnu komponentu. Potiču čitaoce na promišljanja, otkrivanja, pozivanje na prethodno znanje, povezivanje prethodnog znanja sa novim, sveobuhvatno pokreću misaone reakcije i a samim tim povećavaju motiviranost. Dotiču razne oblasti kako iz nastavnog/obrazovnog procesa tako i iz oblasti svakodnevnog života. Možemo pronaći zagonetke iz područja: geografije/zemljopisa, historije/povijesti, matematike, maternjeg jezika i književnosti, predmeta, naziva poslova/zanata, dijelova ljudskog tijela, nebeskih tijela itd. Kao takve one uveliko doprinose razvoju intelektualnog ali i estetskog područja, s obzirom da djeluju na način da čitaoci pronalaze zanimljive, inspirativne i neobično postavljene rečenice odnosno pitanja, kojima ih usmjeravamo na lijepo pismeno i usmeno izražavanje. Osim toga potiče se i moralno područje kojima učimo djecu da pravilno koriste mladalačke dane, odnosu prema roditeljima, o ljubavi i čežnji za voljenom osobom.

U nastavku rada slijedi nekoliko primjera zagonetki u različitim oblicima, koje smo pronašli u časopisu *Nada* iz 1895. godine: zemljopisna zagonetka, zagonetke iz naroda, lančana zagonetka, slovčana i četvorna zagonetka, i njihova rješenja. Pored toga pružamo i prijedloge kako bi se navedene zagonetke mogle upotrebljavati u savremenom odgoju i obrazovanju.

Zemljopisna i narodna zagonetka

Broj 3. 1985. godine

Zemljopisna zagonetka:

a a a a a a a a a a

e e

d d

e e

f

h

i i i i

j j j j

k k

l

m

n n n n

o o o

r r r r r r

s s s

t t

u u u

v

Od slova sastavi riječi koje znače:

1. Rijeku u Bosni
2. Evropsku državu
3. Evropsku državnu
4. Dio svijeta
5. Goru u Bosni
6. Zemlju u monarhiji
7. Grad u Hrvatskoj
8. Grad u Hrvatskoj

Rješenje:

1. Sana 2. Austrija 3. Rumunjska 4. Afrika 5. Jahorina 6. Erdelj 7. Varaždin 8. Otočac.

Početna slova ovih osam riječi daju: Sarajevo.

Zagonetke iz naroda

Pribilježio-ić.

1. Što po svijetu ide: soli ne zoblje, a doma dolazi?
2. Dva se bora susretoše; sve se grane polomiše, a četiri ne mogoše'
3. Suđeno mi bi od Boga,
Bez grijeha ikakvoga,
Da se svezan na sv'jet rodim
I na jednom mjestu stojim?

Rješenje: (1. Pčela, 2. Ovnovi, 3. Jezik).

U savremenom odgojno-obrazovnom djelovanju zagonetke postavljene na prethodno prikazani način mogu da se upotrebljavaju u predmetima poput: Moje okoline, Geografije, Historije, Maternjeg jezika i književnosti, Engleskog jezika, Biologije, Kulture življenja itd. Postavljene u prikazanom formatu, omogućit će učenicima veću motiviranost, zanimljivost pri rješavanju pitanja te bolje zapamćivanje i promišljanje o istom. Također one mogu biti korisne i u predškolskim ustanovama, gdje se djeci u periodu od 4 do 6 godina, pružaju inovativniji načini za učenje i igru, uz prilagođenost sadržaja koji se nude. Savremena tehnologija omogućila je da se u školama i domovima osiguravaju prikazi sadržaja koji će se djeci prenositi na inovativniji način. Prema tome, zagonetke mogu biti prikazane i u online formatu gdje će učenici samostalno ili u grupama preko svojih mobilnih i drugih uređaja da rješavaju postavljena pitanja.

Miletić (2020) navodi da informacijsko-komunikacijska tehnologija može dovesti do poboljšanja doživljaja igre te pomoći u komunikaciji između voditelja igre i sudionika. Učenici mogu rješavati zagonetke pomoću gledanja videa, rješavanja interaktivnih kvizova, QR kodova, korištenja računarskih programa i alata za snimanje, uređivanje, kreiranje i izvođenje glazbe i slično.

Lančana zagonetka

Broj 4. 1985. Godine

Lančana zagonetka

Sastavila Elza pl. E.

1. _ _
2. _ _
3. _ _
4. _ _
5. _ _
6. _ _
7. _ _
8. _ _
9. _ _
10. _ _
11. _ _
12. _ _

Od slova: a, an, ba, ir, ka, li, lo, rut, stak, te, vez, ža valja složiti 13 dvoslovcanih riječi. Zadnja slova svake riječi istovjetna je sa prvom slovom riječi, koja slijedi. Zadnja slova svake riječi jednaka je prvoj slovcu prve riječi.

Te riječi označavaju:

1. Muško ime u Muhamedovaca; 2. Mali list; 3; Proziran proizvod instudtrije; 4. Mjesto u pozorištu; 5. Životnju 6. Stvar, koju lovac treba; 7. Mjesto u sjevernoj Ugarskoj; 8. Zatvor za ptice; 9. Dostojanstvenika; 10. Dio Perzije; 11. Muško ime kršteno; 12. Vrstu ruže.

Rješenje:

(1. Ali, 2. Listak, 3. Staklo, 4. Loža, 5. Žaba, 6. Barut, 7. Rutka, 8. Kavez, 9. Vezir, 10. Iran, 11. Ante, 12. Tea)

Lančana zagonetka može biti inspirirajuća za učenike svih uzrasta. Omogućuje se promišljanje, pozivanje na prethodna znanja a pored toga potiče i igru što održava pažnju tokom rješavanja pitanja. Mogu je koristiti nastavnici, učitelji, stručni saradnici na radionicama ali i roditelji pri aktivnostima koje se obavljaju u obiteljskom domu, kako bi vrijeme s djecom proveli kvalitetno, a pri tome bili aktivno uključeni.

Slovčana zagonetka

Broj 5. 1985. Godine

Slovčana zagonetka

Složila Elza pl. E.

a, da, di, er, gar, go, gu, in, ije, li, lo, lov, mar, mon, nest, or, or, tant, ti, to, tren, va.

Od ovo 24 slovaka neka se složi 9 riječi, od kojih početna i otažnja slova, čitajući ih odozgo dolje daju imena dvaju opera od Verdija. Te riječi jesu:

1. Ime jedne vrste ruža.
2. Junak Halmove drame.
3. Dio gusala.
4. Kneževska ruska porodica.
5. Mjesto na Krimu.
6. Muško ime.
7. Kraj u Tirolu.
8. Divlja zvijer.
9. Nastroj u crkvi.

Rješenje: Remontant, Ingomar, Gudalo, Orlov, Livadia, Ernest, Trento, Tigar, Orgulje.

Slova početna, čitajući ih odozgo dolje daju "Rigoletto" a otažnja "Trovatore".

Slovčana zagonetka se može koristiti pri radu s učenicima starije školske dobi jer zahtijeva poznavanje gradiva, riječi koji se ne upotrebljavaju svakodnevno, te može predstavljati izazov za pojedino dijete. Bilo bi korisno kada bi se ovakve vrste zagonetki nudile pri grupnom radu ili radu u tandemu/paru, čime bismo olakšali rad i uključili svakog pojedinca. One mogu biti korištene i prilikom dodatne nastave za darovite učenike jer obuhvataju više misaone procese.

Marić (2018) ističe kako je sistem NTC-a usmjeren na prepoznavanje darovite djece i poticanje njihova razvoja, a osim toga jednako je usmjeren i na razvijanje sposobnosti i mogućnosti svakog djeteta kroz edukativne i logičke igre, zagonetke i motoričke aktivnosti. U trećoj fazi programa koriste se zagonetke u obliku pitanja i priča te zagonetni predmeti. Zagonetna pitanja predstavljaju aktivnosti koje svojim sadržajima potiču djecu na pretraživanje i povezivanje sveukupnog znanja a što je važno za funkcionalno razmišljanje i učenje.

Četvorna zagonetka

Broj 6. 1985. Godine

Četvorna zagonetka

Od Elze pl. E.

a	a	A	A	A
e	e	I	I	I
i	m	M	N	N
n	o	O	R	S
s	t	U	U	Z

Strmo i vodoravno nastaje, ako zgodno poredaš, ova imena:

1. Država u sjevernoj Africi;
2. Pritok rijeke Une;
3. Vrsta osmanlijske vojske;
4. Grčko mitologijsko lice;
5. Australaska ostva.

Rješenje četvorne zagonetke:

T	u	N	I	S
U	n	I	C	A
N	i	Z	A	M
I	c	A	R	O
S	a	M	O	A

Četvorna zagonetka postavljena na neobičan način djeci može biti zanimljiva i potaći ih na aktivnu ulogu u procesu obrazovanja. Može biti sastavljena od sadržaja iz različitih predmeta, što nam govori da je najbolje da se upotrebljava u radionicama kojima djecu potičemo da dublje promišljaju i pronalaze odgovore na kreativniji način.

ČASOPIS NOVI BEHAR: LIST ZA POUKU I ZABAVU

Pored časopisa *Nada: pouci, zabavi i umjetnosti*, u istraživanju se orijentiramo i na *Novi Behar: list za pouku i zabavu*, koji je počeo izlaziti 1927. godine, a predstavlja nastavak časopisa Behar. U njemu se također kao u časopisu *Nada*, mogu pronaći razne teme koje se tiču javnog života, poput kulture, religije, političke situacije te odgoja i obrazovanja. U listu se mogu prepoznati i zagonetke kao sredstva odgoja narodne pedagogije, koje predstavljaju predmet istraživanja ovog rada.

Odabrana je druga godina od izlaska lista *Novi Behar*, tj. 1928/29. za istraživanje i analiziranje zagonetki. Urednik ovog godišta lista jeste Husejin Đogo.

U nastavku slijedi tabelarni prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija, tačnije analiza lista *Novi Behar: za pouku i zabavu*, u kojem pronalazimo zagonetke, određujemo odgojno-obrazovni aspekt zagonetki i odgojno područje kojem doprinose.

Gazi Husrev-begova biblioteka

Tabela 2. Prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija: *Novi Behar: list za pouku i zabavu*

Jedinice analize sadržaja	Jedinice analize saržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Časopis/List i njegovo godište	Sredstva odgoja narodne pedagogije-Zagonetke	Odgojno-obrazovni aspekt	Odgojno područje kojem doprinose
Novi Behar: list za pouku i zabavu 1928/29. Godine Broj 1. i 2.	Zagonetka o pjesniku	Pokreće misaone reakcije, utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: geografije/zemljopisa, religije, javnog mnijenja, književnosti.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 3.	Konjčev skok	Postavljena od nekoliko riječi i slova iziskuje koncentriranost i pronicljivost. Utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: religije, književnosti, javnog	Intelektualno i Estetsko područje

		mnijenja.	
Broj 4.	Zagonetka o filozofu	S obzirom da je postavljena u obliku pjesme ona potiče na promišljanje, dojećanje i otkrivanje, te utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti maternjeg jezika i književnosti i filozofije.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 8.	Zagonetka o ptici Logograf	Potiče na promišljanje, otkrivanje i rješavanje postavljenog pitanja. Utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: životinja i njihovih karakteristika, emocija, vrste bolesti.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 9.	Posjetnica Zagonetka-ispunjalka	Iziskuju promišljanje, koncentriranost i uočavanje slova koji daju potpunu riječ. Utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti geografije/zemljopisa, domaćih životinja, dijelova (vojne) odjeće, vrste pismenih sastavaka, životinja.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 11.	Zagonetka o prilogu	Postavljena u obliku pjesme potiče na čitanje, promišljanje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti maternjeg jezika i književnosti i matematike.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 12.	Zagonetka-matematika	Postavljena u obliku kratke priče potiče na promišljanje, otkrivanje i utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti matematike i maternjeg jezika.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 16.	Zagonetka o pokrajini	Postavljena u obliku pjesme potiče na čitanje, promišljanje, dosjećanje i otkrivanje postavljenog pitanja. Potrebno je upotrijebiti prethodno znanje iz oblasti geografije/zemljopisa, maternjeg jezika i književnosti.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 17. i 18.	Zagonetka o kosi-osi	Potiče na promišljanje, analiziranje postavljenog teksta, utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: maternjeg jezika i književnosti, biologije-životinja i njihovim funkcijama u prirodi.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 21. i 22.	Zagonetka-šarada	Potiče na promišljanje, analiziranje i dosjećanje te utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: biologije-životinja, fizike, geografije/zemljopisa.	Intelektualno područje Estetsko područje
Broj 23.	Šarada Šarada	Pokreće misaone reakcije, utvrđivanje prethodnog znanja iz oblasti: imena, životinja, predmeta.	Intelektualno i Estetsko područje

Na osnovu istraživanja i analize zagonetki iz časopisa: *Novi Behar: list za pouku i zabavu*, iz 1928/29. godine, od broja 1. do 23. možemo zaključiti da zagonetke kao odgojno sredstvo narodne pedagogije, nisu zastupljene u svakom broju, tačnije izostavljene su iz sljedećih brojeva: 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 19, 20. U ostalim brojevima se pojavljuju zagonetke u različitim oblicima: zagonetka, logogrif, konjčev skok, posjetnica ispunjalka i šarada. U 7, 11, 16 i 19 broju se pojavljuju rješenja zagonetki iz prethodnih brojeva, a u nekim brojevima se neposredno ispod zagonetki nalazi rješenje (u broju 23). Najzastupljenije su one koje su postavljene u obliku uobičajene zagonetke, gdje se nakon par opisnih rečenica traži odgovor.

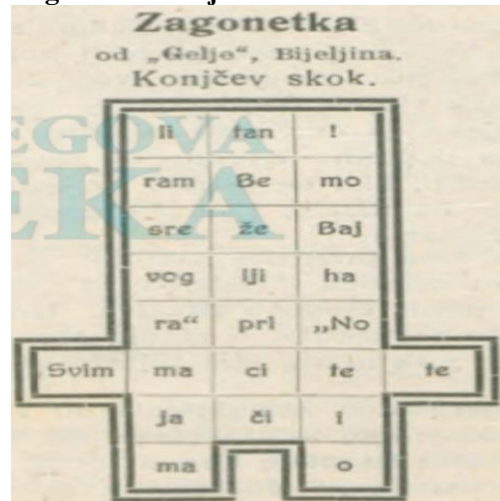
Odgojno-obrazovni aspekt zagonetki u ovom listu se usmjerava na obrazovnu komponentu, potičuću učenje pomoću otkrivanja, promišljanje, prisjećanje, povezivanje prethodnog znanja sa novim, odnosno sveobuhvatno pokreće misaone reakcije čitatelja. Sadržaj koji upućuje na zagonetke se dotiče raznih oblasti/područja, kako iz obrazovnog/nastavnog procesa, tako i iz svakodnevnog života: matematika, geografija/zemljopis, maternji jezik i književnost, filozofija, biologije, predmeta, imena. S obzirom na prethodno navedeno one znatno doprinose razvoju intelektualnog područja, a pored toga istovremeno i razvoj etstekog područja, gdje se razvija kreativnost, lijepo usmeno i pismeno izražavanje.

U daljem radu slijedi, iz lista *Novi Behar*, nekoliko primjera zagonetki u različitim oblicima: konjčev skok, uobičajene zagonetke, logogrif i šarada, kao i njihova rješenja. Pored toga pružamo i prijedloge kako bi se navedene zagonetke mogle upotrebljavati u savremenom odgoju i obrazovanju.

Zagonetka-Konjčev skok

Broj 3. 1928/29.

Zagonetka-Konjčev skok

Rješenje:

Svim prijateljima i čitaocima
“Novog Behara” želimo sretan
Bajram.

Slika 1. Zagonetka-Konjčev skok

U savremenom odgoju i obrazovanju zagonetka konjčev skok se može upotrebljavati pri radu s djecom starije školske dobi. Potrebno je povezivanje riječi kako bi sastavili pravilnu riječ a krajnji cilj jeste pravilno postavljena rečenica. Može biti korisna u nastavnim predmetima poput Maternjeg jezika i književnosti, gdje se mogu spojiti dva sredstva odgoja narodne pedagogije-zagonetka koja traži otkrivanje određene poslovice. Na taj način obogaćujemo djetetov intelektualni, moralni i estetski odgoj. Važno je spomenuti koliko su danas mediji sastavni dio života djeteta, te bi se i u toj domeni trebala posvetiti pažnja, a upravo zagonetke (postavljene u različitim oblicima) mogu biti jedan od medijskih sadržaja gdje djeci pružimo bolje ispunjenje slobodnog vremena.

Kolucki i Lemish (2013) navode da je potrebno prilikom medijskog komuniciranja s djecom koristiti implikacije kao što su: korištenje humora za oči i uši te korištenje kognitivne „zavrzlake“ na primjer logičke mozgalice, zagonetke, brzalice.

Uobičajena zagonetka i logograf

Broj 8. 1928/29. Zagonetka od Džem-Bu-Nia	Logograf Od Džem-Bu-Nia
Ja sam ptica tamne noći, Rado živim u samoći, Sprijed mi jedno slovo makni, Straga drugo mi natakrim Onda ćeš se čudit puno, Mjesto perja imam runo!	sa „d“ ima puno šara, sa „k“ naglo život hara, sa „š“ nikom mio nije, sa „t“ često suze lije, sa „v“ se po gori krije.
Rješenja: (Sova-Ovan)	(duga, kuga, šuga, tuga, vuga)

Uobičajene zagonetke mogu biti korisne pri nastavnom radu uz prilagođenost sadržaja u zavisnosti šta se očekuje od određenog učenika. Mogu biti sastavljene od strane učitelja, nastavnika, odgajatelja ili roditelja bez da zahtijevaju mnogo vremena dok će njihovo korištenje djeci poboljšati koncentraciju, volju i želju za učenjem date lekcije. Logograf može biti praktičan u radu s djecom predškolske dobi od 4 do 6 godina, gdje možemo uz istovremeno korištenje zagonetke koju ćemo recitovati kao pjesmicu, istovremeno koristiti oba sredstva odgoja narodne pedagogije, čime obogaćujemo intelektualno, moralno i estetsko područje.

Šarada

Broj 23. 1928/29. Zagonetka od Džem-Bu-Nia Vis-oko-Visoko Šarada IV. Lijepo je ime zgrade, Svak bi rado, da g ' imade. Žensko ime vrlo kratko, Ali mnogoj ženskoj slatko. Kad s ' imena oba slože, U trećem se igrat može-	Šarada V. Životinja mala spretna, Ali vrlo i okretna, Jer zalazi rado svudi Stoga je i mrze ljudi Sad je ovdje ime drugo, A poznato ljud ' ma dugo Dobro dođe svakom đaku I trgovcu i težaku. Prvo kad se s drugim spoji, Tad istina živa stoji. Prvo ime iznenada Od trećega često strada.
Rješenja: (Dvor-Ana-dvorana)	(miš, olovka-mišolovka).

Šarada je zagonetka postavljena tako da traži rješenje na način da se otkriva odgovor dio po dio, kako bi naposljetku pronašli odgovarajuću riječ. Može biti korisna pri radu sa učenicima svih uzrasnih dobi za poticanje promišljanja i zapamćivanja određenog sadržaja. Zahtijeva više vremena za sastavljanje, ali zasigurno unaprjeđuje nastavni rad, čineći ga inspirativnim, poticajnim i kreativnim.

Prethodno navedene zagonetke mogu biti od pomoći pri nastavnom radu jer će učenicima pružiti novije načine za promišljanje, prisjećanje, povezivanje prethodno stečenog znanja sa novim i slično. Zagonetke su jedan vid igre a poznato je da učenici, posebno mlađe školske dobi, najbolje uče kroz igru. Ukoliko pritom upotrebljavamo zagonetke postavljene u različitim oblicima, efekat će biti veći. Time im omogućujemo da kritički razmišljaju i dugoročnije zapamćuju određene sadržaje.

Miletić (2020) navodi da se u igri mogu koristiti različite zagonetke, slagalice, šifre itd. Važno je poznavati nekoliko čimbenika kako bi se zagonetke uspješno postavile, a to su: trebaju biti različitih stilova i oblika, na način da budu usklađene jedna s drugom, pritom pružajući različite izazove, trebaju biti povezane s tematikom igre i dovoljno razumljive kako bi svaki igrač mogao doprinijeti u njenom rješavanju. Poželjno je poznavati i tri stadija u igri sa zagonetkom: izazov koji je potrebno riješiti, rješenje i naposljetku nagrada za riješenu zagonetku.

Prethodno priopćenje o zagonetkama, njihovim nazivama, odgojno-obrazovnom aspektu, odgojna područja kojem doprinose, su ujedno odgovor na istraživačko pitanje o tome na koji način su predstavljena sredstva odgoja narodne pedagogije- zagonetke u serijskim publikacijama. Predstavljene su na način da nisu zastupljene u svakom broju lista/časopisa, ali možemo reći s obzirom na učestalost pojavljivanja, da su u većini brojeva prisutne. Zagonetke su postavljene u različitim oblicima što čitaocima omogućava veću motivaciju, koncentriranost i zanimljivost pri rješavanju postavljenog pitanja. Usmjeravaju se na obrazovni segment, potičiću osobe koje rješavaju zagonetke, da se informišu o raznim oblastima/područjima svakodnevnog života i nauke. Osim toga, omogućuju da prilikom čitanja i rješavanja se usputno razvijaju i obogaćuju usmeno i pisмено izražavanje. S obzirom na to zagonetke doprinose intelektualnom, estetskom a u nekim brojevima potiču i moralno područje gdje se čitaoci usmjeravaju na lijepo ophođenje prema sebi i drugima.

ANALIZA SADRŽAJA ARHIVSKE I TERENSKE GRAĐE

Bajke koje smo odabrali i pronašli jesu iz arhiva Biblioteke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. U nastavku slijedi tabelarni prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe u kojim pronalazimo bajke, određujemo temu, odgojno značenje/ odgojnu poruku koja se odražava i odgojno područje kojem one doprinose.

Biblioteka Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine

Tabela 3. Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe

Jedinice analize sadržaje	Jedinice analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Naziv arhivske ili terenske građe	Bajka	Tema	Odgojno značenje/odgojna poruka koja se odražava	Odgojno područje kojem doprinose
-Čubelić, T. (1970). Narodne pripovijetke. Peto izdanje (Prošireno i donjeno te kritički sređeno). Zagreb: Školska knjiga.	Zmija mladoženja	Bajka o majčinoj ljubavi prema sinu koji je preko dana bio čovjek u tijelu zmije, a predvečer bi postao zgodan momak.	Majka će učiniti mnogo toga kako bi sinu ispunila želje, tako je slušala savjete sina-zmije i odlazila kod cara kako bi dozvolio vjenčanje njegove kćerke i njenog sina. Mudrost majke i supruge od sina-zmije omogućila je da sin-zmija, postane čovjek u svom pravom obliku.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje
-Čubelić, T. (1970). Narodne pripovijetke. Peto izdanje	Nemušti jezik	Bajka o caru i njegovom slugi koji je pojeo ribu a nije smio, te je mogao kao i car čuti riječi	Iako car nije želio da neko drugi pojede ribu, jer bi onda mogao da razaznaje riječi	Intelektualno područje Moralno

<p>(Prošireno i donjeto te kritički sređeno). Zagreb: Školska knjiga.</p>		<p>životinja i biljaka.</p>	<p>životinja i biljaka, sluga je to učinio i krio, međutim nije mogao dugo da sakriva istinu, što nam kazuje da istina biva uvijek otkrivena.</p> <p>Sluga je uz pomoć životinja i biljaka obavljao zahtjeve koje mu je car dodijeljivao, što nam poručuje da trebamo potražiti pomoć a neko će nam uvijek htjeti pružiti podršku.</p>	<p>područje</p> <p>Estetsko područje</p>
<p>-Čubelić, T. (1970). Narodne pripovijetke. Peto izdanje (Prošireno i donjeto te kritički sređeno). Zagreb: Školska knjiga.</p>	<p>Čardak ni na nebu ni na zemlji</p>	<p>Bajka o tri brata čiju je sestru odnio zmaj na jedan čardak, te o njenom spašavanju od strane najmlađeg brata na kojeg su potom ostala dva brata bila zavidna.</p>	<p>Najmlađi brat je bio jedini koji je bio hrabar da ode na čardak kako bi spasio svoju sestru, a naposljetku je dobio mnogo nagrade zbog toga.</p> <p>Zavisnost ne donosi dobre rezultate, ne trebamo da budemo ogorčeni na druge zbog nečega što oni imaju, kao što su bila dva starija brata, već je potrebno da se orijentiramo na razvitak naših sposobnosti i</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p>

			vještina.	
-Čubelić, T. (1970). Narodne pripovijetke. Peto izdanje (Prošireno i donjeto te kritički sređeno). Zagreb: Školska knjiga.	Vilina gora	Bajka o sinu jedinku kojeg je otac poslao da obiđe svijet kako bi stekao životno iskustvo, ali jednom prilikom je ostao bez novca te je otišao u vilinu goru gdje ga je zadesila nevolja a nakon toga se vratio svojoj kući.	<p>Otac nije poslao sina kako bi stekao novac i slavu, već je želio da sam iskusi životne situacije, kako bi bio samostalan i radišan.</p> <p>Vile i viljenjaci, sluga i njegova polusestra su učinili mnogo toga kako bi pomogli sinu jedinku da povрати vid i sluh.</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p> <p>Radno područje</p>
-Čubelić, T. (1970). Narodne pripovijetke. Peto izdanje (Prošireno i donjeto te kritički sređeno). Zagreb: Školska knjiga.	Sin kao palac	Bajka o sinu koji je bio veličine palca, a jednom prilikom ga je pojeo vuk gdje se pritom provukao kroz njega i uspio preživjeti.	<p>Sin kao palac je bio mudar i snalažljiv, te kada ga je vuk pojeo, provukao se i stao kod repa, tako da vuk nije mogao razaznati odakle se čuje njegov glas.</p> <p>Dječak je htio da pomogne svom ocu u njegovim poslovima, iako je bio malen, nije htio da bude besposlen a ocu je pomogao tako što je vikao na volove.</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p> <p>Radno područje</p>
Dizdar, H. (1952). Narodne pripovijetke iz Bosne i Hercegovine.	Materine suze	Bajka o majčinoj tuzi zbog gubitka djeteta, te je jednom prilikom usnila san gdje joj dijete poruči da ne plače jer ga te suze	Kada smo tužni, suze nam mogu olakšati našu bol zbog gubitka, međutim nakon nekog vremena	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p>

Sarajevo: Seljačka knjiga.		peku.	trebamo da se trgnemo kako ne bi narušili naše zdravlje, i da se prisjećamo osobe probuđujući naljepša sjećanja, jer život, bez obzira na sve, nastavlja dalje.	Estetsko područje Tjelesno područje
Dizdar, H. (1952). Narodne pripovijetke iz Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Seljačka knjiga.	Maćeha	Bajka o lijepoj Fatimi i njenoj maćehi koja joj je činila mnoge pakosti. Podsjeća na bajku o Snjeguljici i sedam patuljaka.	Potrebno je da budemo mnogo oprezni kada nam drugi govore šta treba da radimo, posebno ako smo mladi i nemamo iskustva. Važno je da se prvo obratimo roditeljima/skrbni cima u tim situacijama, kako nas ne bi zadesile nevolje zbog naivnosti, kao što su zadesile Fatimu.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje

Tabela 4. Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe

Jedinice analize sadržaje	Jedinice analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Naziv arhivske ili terenske građe	Bajka	Tema	Odgojno značenje/odgojna poruka koja se odražava	Odgojno područje kojem doprinose
Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša".	Boris Trobratić	Bajka-ruska narodna priča o Borisu Trobratiću, koji je zajedno sa svojim ždrijebetom ispunjavao želje cara i ostalih ljudi koje je sretao usput.	Pomaganje drugima u nevolji je plemenit čin, kao što su Borisa Trobratića prigrlili i odgajali tri brata koja su ga pronašli u šumi. Prijateljstvo predstavlja istinsko bogastvo na ovom svijetu, jer bez prijatelja- ždrijebeta Boris ne bi mogao da ispunjava želje drugih, a od čijeg ispunjenja mu je zavisio život.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje
Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša".	Kako je postalo drago kamenje	Bajka-indijanska priča o majčinoj ljubavi i njenim suzama koje su postale drago kamenje čeznući za sinovima koji su bili izgubljeni.	Brat ili sestra će učiniti sve što je u njihovoj moći da nas izbave iz nevolje, baš kao što je to učinio stariji brat koji je krenuo na put kako bi našao mlađeg brata. Majka iako je bila u dobukoj starosti, svaku noć je išla na planinu kako bi upalila vatru koja će osvijetliti put za dolazak njenih sinova. Govori o važnosti	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje

			obitelji i istinskim vrijednostima poput ljubavi, povjerenja, hrabrosti o samim međusobnim odnosima.	
Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša"	Kukavica	Bajka-kineska priča o dvjema djevojčicama koje su jedne noći otišle u šumu da vide jagode, međutim u jednom trenutku tigar je ščepao jednu od djevojčica i odveo daleko u šumu. Druga djevojčica je nakon toga lutala po šumi dozivajući sestru glasovima baš kao to čini ptica kukavica.	Poziva na opreznost prilikom odlaska daleko od kuće, jer se mogu dogoditi nezgode, baš kao što se to desilo jednoj od djevojčica.	Intelektualno područje Estetsko područje
Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša"	Šah pijetao	Tatarska narodna bajka o šah pijetlu koji je imao veliko samopozdanje u sebe.	Kada imamo samopuzdanje i pozitivnu sliku o sebi, tada i drugi u nama vide one osobine koje nas krasi, baš kao što su kokice hvalile šah pijetla. Iako je bio pojeden i nalazio se u truhu hana, nije prestajao da pjeva te se han naljutio i naredio da mu se presječe truh, čime je pijetao opet dospio vani, pjevajući. Biti glasan i boriti se za sebe jeste odlika hrabrih i upornih.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje

<p>Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša"</p>	<p>Zašto su u magarca dugačke uši</p>	<p>Bajka-španska narodna priča o magarcu koji je zaboravio svoje ime te je zbog toga bio povučen za uši.</p>	<p>Trebamo znati ko smo i koje su naše odlike, te biti hrabri iako pred nama stoji car, a pored toga biti i odgovorni, umjesto da djelujemo na način kao što je to učinio magarac koji je zaboravio svoje ime.</p>	<p>Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje</p>
<p>Grupa Autora. (1952). Bajke iz cijelog svijeta. Sarajevo: "Veselin Masleša"</p>	<p>Kako su postale laste</p>	<p>Bajka-Eskimska narodna priča o postanku prvih lasta.</p>	<p>Trebamo biti pažljivi u igri, jer da su djeca koja su se igrala blizu ivice provalije bili oprezniji, ne bi se strmoglavili i postali laste.</p> <p>Uči djecu o godišnjim dobima, pticama i njihovim karakteristikama.</p>	<p>Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje</p>
<p>Kušan, J (1993). Perzijske bajke. Zagreb: ABC naklada.</p>	<p>Saad i Said</p>	<p>Bajka o padiši koji je imao običaj da kada dođe neki stranac u njegov grad da ga lijepo ugosti i da mu sve što poželi, međutim jednom prilikom ga je derviš prevario i od tada su ga zadesile mnoge nepravilike.</p>	<p>Trebamo biti oprezniji prilikom pružanja šanse strancima, jer nas mogu izdati i prevariti, kao što je to učinio derviš koji je preuzeo prijestolje padiše.</p> <p>Potrebno je da saslušamo obje strane prije nego što donesemo određeni sud, kao što je to učinio padiša koji je saslušao ženu, a nije poslušao njenog muža, što je uzrokovalo da pronađe svoju suprugu i sinove.</p>	<p>Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje</p>
<p>Kušan, J (1993).</p>	<p>Žuta ruža</p>	<p>Bajka o šahovoj kćerci koja je</p>	<p>Ova bajka nas uči o ljubavi i</p>	<p>Intelektualno područje</p>

<p>Perzijske bajke. Zagreb: ABC naklada.</p>		<p>bila tužna zbog majčine smrti te je otac pošalje na put, a na tom putu je opazila žutu ružu kako plovi rijekom, koja ju je odvela do njenog budućeg zaručnika.</p>	<p>zaljubljenosti, iako je majka od kraljevića htjela da ga oženi drugom djevojkom, on naposljetku to nije mogao učiniti i otišao je do svoje voljene.</p> <p>Kćerka šaha je bila izazito hrabra i uporna, pa se jednom prilikom prerusila u pastira kako bi vidjela kraljevića nakon dugo vremena.</p>	<p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p>
<p>Kušan, J (1993). Perzijske bajke. Zagreb: ABC naklada.</p>	<p>Mazga i ibrik</p>	<p>Bajka o prosjaku koji je bogohulio zbog neimaštine, skitnici (koji se pretvorio u mazgu) koja mu je pomogla i o muli, koji je naposljetku iskusio životnu situaciju kao i prosjak.</p>	<p>Mula je reagovao impulzivno te je napao prosjeka zbog njegovih neprimjerenih riječi upućenih Bogu, međutim to je prouzrokovalo da mu se na kraju isto desi.</p> <p>Skitnica je ugledavši kako se mula ophodi prema prosjaku, i sam razljutio te je odlučio da stane u odbranu prosjaka i da mu pomogne.</p> <p>Uči kako ne trebamo da reagujemo na prvu i koliko je važno da imamo empatiju jedni prema drugima.</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p>
<p>Kušan, J (1993). Perzijske bajke. Zagreb: ABC naklada</p>	<p>Troženja</p>	<p>Bajka o čovjeku koji je imao tri žene i svakoj je kupio dar, ali ih je upozorio da druge žene ne smiju saznati za</p>	<p>Istina će naći svoj put, kao što su sve tri žene saznale za darove iako je muž to želio sakriti.</p> <p>Žene su se odmah htjele pohvaliti kako</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p>

		to, međutim naposljetku sve tri saznaju.	bi izazvale ljubomoru jedna kod druge, ali naposljetku bivaju ogorčene te su ga tjelesno kaznile, a možemo reći da bilo koji vid nasilja, ni prema kome, ne dolazi u obzir.	
Kušan, J (1993). Perzijske bajke. Zagreb: ABC naklada	Kamen strpljenja	Bajka o djevojci Fatimi koja je punih četrdeset dana i noći obavljala obred kako bi spasila mladića a nakon toga je zadesi niz nevolja, te traži od mladića kamen strpljenja kako bi mu se mogla požaliti.	Strpljivost je osobina koja nam može pomoći kada nam neko nanese nepravdu, kao što je pomogla Fatimi u njenim nedaćama. Ne trebamo svakome vjerovati, posebnu ako tu osobu ne znamo dugo, jer može izigrati naše povjerenje, kao što je to učinila Fatimina prijateljica koja nije mogla dugo lagati te naposljetku biva protjerana.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje

Tabela 5. Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe

Jedinice analize sadržaje	Jedinice analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja	Kategorije analize sadržaja
Naziv arhivske ili terenske građe	Bajka	Tema	Odgojno značenje/odgojna poruka koja se odražava	Odgojno područje kojem doprinose
Softić, A. (2001). Jednom bio car- Odabrane bošnjačke bajke. Sarajevo: El-Kalem	Dilber-djevojka	Bajka o Careviću koji se zaljubio u Dilber-djevojku, te prolazio kroz mnoge prepreke kako bi se vjenčao s njom.	Postoje ljudi koje ćemo sresti na putu do ostvarenja naših želja, a koji će nas uputiti kako da savladamo prepreke, baš kao što je najstariji starac savjetovao carevića kako da prođe pored zmaja. Nerijetko ćemo nailaziti na mnoge prepreke prilikom traganja za nečim što želimo postići, ali pritom trebamo biti hrabri i odvažni, kao što je to bio Carević, koji uprkos svemu nije odustajao.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje
Softić, A. (2001). Jednom bio car- Odabrane bošnjačke bajke. Sarajevo: El-Kalem	Pravda i krivda	Bajka o tri brata koja su tragala za bulbul-pticom.	Trebamo biti odgovorni u obavljanju svojih poslova, kao što je bio i najmlađi sin koji je uporno tražio bulbul-pticu a naposljetku nije samo pronašao pticu već i djevojku. Potrebno je da budemo svjesni da nepravda neće dugo trajati, a da istina	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje

			<p>uvijek izađe na vidjelo, kao što su se otkrila nedjela koja je činio najstariji sin, a na kraju biva zbog toga odveden u tamnicu.</p>	
<p>Softić, A. (2001). Jednom bio car- Odabrane bošnjačke bajke. Sarajevo: El-Kalem</p>	<p>Dijete sa devet čiraka</p>	<p>Bajka o dječaku koji je pronašao kutiju (u kojoj je bilo 9 čiraka) pomoću koje se obogatio.</p>	<p>Važno je da budemo snalažljivi i razboriti kada se nađemo u nevolji, baš kao što je to učinio dječak kojeg je vjetar odnio u nepoznato mjesto.</p> <p>Dobri ljudi će nam pomoći u nevolji, ali to ne trebamo iskorištavati već im trebamo ponuditi uslugu koju smo u tom trenutku spremni pružiti, kao što je dječak radio da bi osigurao hranu.</p> <p>Ako pokušamo nešto vrijedno ukrasti, kao što je to htio učiniti car prilikom krađe dječakove kutije, naići ćemo prije ili kasnije, na određenu kaznu/opomenu zbog toga.</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p> <p>Radno područje</p>
<p>Softić, A. (2001). Jednom bio car- Odabrane bošnjačke bajke. Sarajevo: El-Kalem</p>	<p>Trinajstić</p>	<p>Bajka o trinaestoro braće i sestara, a najmlađi brat koji se zvao Trinajstić je obavljao sve zahtjeve kako bi on i njegovi najbliži imali gdje da žive.</p>	<p>Mudrost i pronicljivost su osobine koje nam mogu biti od velike koristi u svakodnevnom životu, kao što su pomogle najmlađem bratu prilikom ispunjavanja želja cara.</p>	<p>Intelektualno područje</p> <p>Moralno područje</p> <p>Estetsko područje</p>

			Važno je odražavati data obećanja, jer time pokazujemo da smo pouzdani i odgovorni, kao što je to učinio Car koji je sagradio kuću Trinajstiću i njegovim najbližima.	
Softić, A. (2001). Jednom bio car-Odabrane bošnjačke bajke. Sarajevo: El-Kalem	Sreća u nesreći	Bajka o najmlađem sinu koji je uz pomoć svoje žene ispunjavao želje cara i tako postao vezir.	Uz pomoć supružnika ili djevojke/momka, možemo da uspijemo u svojoj namjeri, jer nam oni mogu biti inspiracija, baš kao što je to bila žena od najmlađeg sina. Unutar obitelji možemo da pronađemo osobu koja će nam olakšati prilikom obavljanja teških poslova, kao što je to učinio zet najmlađeg sina.	Intelektualno područje Moralno područje Estetsko područje Radno područje

Analizirali smo ukupno 23 bajke čije nazive navodimo u nastavku rada:

1. Čubelić, T. (1970). *Narodne pripovijetke. Peto izdanje (Prošireno i dopunjeno te kritički sređeno)*. Zagreb: Školska knjiga

-Zmija mladoženja, Nemušti jezik, Čardak ni na nebu ni na zemlji, Vilina gora, Sin kao palac;

2. Dizdar, H. (1952). *Narodne pripovijetke iz Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Seljačka knjiga

-Materine suze, Maćeha;

3. Grupa Autora. (1952). *Bajke iz cijelog svijeta*. Sarajevo: "Veselin Masleša"

-Borist Trobratić, Kako je postalo drago kamenje, Kukavica, Šah pijetao, Zašto su u magarca dugačke uši, Kako su postale laste,

4. Kušan, J (1993). *Perzijske bajke*. Zagreb: ABC naklada.

-Saad i Said, Žuta ruža, Mazga i ibrik, Troženja, Kamen strpljenja;

5. Softić, A. (2001). *Jednom bio car-Odabrane bošnjačke bajke*. Sarajevo: El-Kalem

-Dilber djevojka, Pravda i krida, Dijete sa devet čiraka, Trinajstić, Sreća u nesreći.

Na osnovu analize možemo reći da su teme raznolike, počevši od onih uobičajenih bajki u kojem se spominju sinovi a najmlađi biva i najbolji, bajke gdje životinje bivaju pomagači ljudima, gdje nas životinje uče životnim mudrostima, bajke gdje se spominju majke i očevi te njihova ljubav prema djeci, o maćehama koje su nanosile zlo, bajke o braći i sestrama i njihovim međusobnim odnosima, bajke o carevima, vezirima, padišama koji su prevareni ali naposljetku vraćaju svoj status, bajke koje govore o ljubavi i zaljubljenosti. S obzirom na tematiku najčešće se povezuju sa određenom kulturom, pa tako perzijske bajke govore o dervišima, padišama itd. dok bajke nastale na našem kulturnom području su vezane za svakodnevne životne situacije i likove koji su dobivali imena koja pripadaju određenom narodu, a neke sličnosti možemo pronaći sa svjetski poznatim bajkama poput Snjeguljice i sedam patuljaka.

Odgojne poruke odnosno odgojno značenje koje se odražava putem bajki jesu one koje omogućavaju da dijete samostalno ili uz pomoć roditelja/skrbnika ili odgajateljice/učiteljica, uviđa uzrok i posljedicu nekog događaja. U zavisnosti od uzrasta potrebno je da objašnjavamo ili tražimo od djeteta da samo ponudi alternativno rješenje, s obzirom da je ono koje se nudi u bajci neprihvatljivo, na primjer upotreba tjelesne kazne. Postoje bajke koje govore o maćehama koje u većini slučajeva nastoje da nanesu zlo, pa je potrebno ukazati da to može ali i ne mora biti u stvarnosti, a dijete time spoznaje da su ljudi različiti. Bajke uče mnogim životnim mudrostima kao i vrijednostima poput prijateljstva, ljubavi, međusobnim odnosima, odnosima roditelja prema djeci i obratno, radnim navikama, samopozdanju, pomaganju drugima u nevolji, povjerenju, strpljivosti, odgovornosti i održavanju obećanja, pozivaju na opreznost prilikom susreta s nepoznatim ljudima.

Odabrane bajke u ovom istraživanju nude doprinos djetetovom cjelokupnom razvitku, a najviše su usmjerene na razvoj moralnog područja gdje mnoge poruke/pouke upućuju na činjenje dobra drugima, pozivaju na pravednost i odgovornost, ukazuje na uzrok i posljedicu određenog djela, sveobuhvatno ukazuju na poželjne osobine potrebne za humanističko postupanje. Osim toga one se usmjeravaju i na radno područje ukazujući na vrijednosti rada, pomaganja roditeljima, braći i sestrama, izbjegavanje besposlica i slično. Intelktualno područje je također zastupljeno i promiče se kroz čitanje/slušanje svake bajke, obogaćujući djetetov spoznajni svijet, a estetsko

područje se njeguje kroz samo slušanje i čitanje, uvodeći dijete u svijet ljepote, i naposljetku na tjelesno područje upozoravajući na dugi period tugovanja koji može dovesti do bolesti.

U savremenom odgoju i obrazovanju bajke koje smo proučavali prilikom istraživanja, se mogu koristiti za poticanje djetetovog cjelokupnog razvitka. One mogu biti upotrebljene u predškolskim ustanovama i u osnovnim školama, a pored toga i od najranijeg perioda i u obiteljskom domu. Njihova značajnost se ogleda u tome što kada djeci čitamo bajke koje su s domaćeg govornog područja, omogućuju da se dijete upozna s vlastitom kulturom (tradicijama, vrijednostima, običajima) razvije kulturni identitet te poznajući svoj poštuje i druge kulturne identitete. U školama je danas sve manje prisutno takvog sadržaja, stoga bi bilo poželjno da se pri nastavnom radu upotrebljavaju bajke koje su nastale ili koje su prilagođene prema našoj kulturi. Bajke mogu biti korištene u nastavi koja se usmjerava na savremene koncepcije učenja i poučavanja, gdje se učenici stavljaju u aktivnu ulogu, dok su nastavnici voditelji pri tome. Primjerice, možemo birati bajke pri čemu ćemo čas uobličiti da bude kao nastava putem otkrivanja, problemsko rješavanje, projektna nastava i slično. Na taj način učenici će sami istraživati o određenoj bajki, pronalaziti odgovore na pitanja (u zavisnosti od uzrasta djece) o moralnom postupanju, izvlačenja pouka/poruka, sastavljanje drugačije kraja itd. Dakle, njihova korisnost u današnjici se može pojmiti na više načina a što može da je uvede u sastavni dio odgoja i obrazovanja.

Ribarić (2015) navodi da u savremenom metodičkom pristupu bajkama učitelj više nije samo predavač već organizator i voditelj nastavnog procesa što znači da priprema sva potrebna nastavna sredstva i pomagala, postavlja učenike u razne oblike rada, nadgleda ih i daje potrebne upute. Time njegova uloga jednim dijelom postaje olakšana, isto kao što je i učenicima neke zadatke lakše odraditi u grupama i paru ili lakše predočiti upotrebom medija. Iz toga možemo zaključiti kako je prihvaćenost savremenih metodičkih pristupa bajki obostrana i kako bi se trebalo sve više provoditi.

Medijsko komuniciranje s djecom je u savremenom dobu također od važnosti jer predstavlja nezaobilaznu svakodnevicu. Danas su djeca više nego u prethodnim razvojnim razdobljima, putem savremenih tehnologija, izložena raznim sadržajima, bili oni za njih poticajni ili nasuprot, stoga je ključno da se tome posvete kako roditelji tako i profesionalni djetalnici u

odgoju i obrazovanju. Bajke mogu biti predstavljene kao medijski sadržaj što će djeci osigurati da provedu kvalitetno vrijeme ispred informacijsko-komunikacijskih tehnologija.

Kolucki i Lemish (2013) navode da je potrebno prilikom medijskog komuniciranja s djecom koristiti implikacije kao što su uvođenje osjetljive priče s tematikom koje prikazuju kako se druga djeca na kreativne i zdrave načine nose s društvenom pravdom ili teškim pitanjima poput smrti, bijesa, zlostavljanja, teškoća u razvoju, ponuditi priče o prijateljstvu, odanosti i slično.

Prethodno priopćenje o bajkama, njihovim nazivama, temama, odgojnim poukama ili porukama koje se odražavaju i odgojna područja kojem doprinose, su ujedno odgovor na istraživačko pitanje o tome na koji način su predstavljena sredstva odgoja narodne pedagogije-bajke u arhivskoj i terenskoj građi. Bajke u arhivskoj i terenskoj građi koje smo pronašli jesu iz različitih perioda izdanja: 1952, 1970, 1993 i 2001. godine. S obzirom na to možemo reći da se u bajkama prožimaju razne teme kao što su: međuljudski, obiteljski i partnerski odnosi, životinje koje pomažu ljudima, vile, carevi, kraljevi itd. Također poruke koje se u njima odražavaju jesu one koje upućuju dijete na skladno, poželjno ponašanje odnosno moralno postupanje prema drugima, kao što je pomoć drugima u nevolji, strpljivost, hrabrost i slično. Kao takve bajke koje smo analizirali doprinose moralnom području a pored toga se usmjeravaju na ostala četiri područja: radno, intelektualno, estetsko i tjelesno. U bajkama možemo pronaći poruke koje djetetu ukazuju na razvijanje radnih navika, izvršavanje obaveza, briga o vlastitom zdravlju, a time mu omogućujemo bogaćenje intelekta i razvijanje osjećaja za lijepo.

MIŠLJENJE RODITELJA O UPOTREBI BAJKI I ZAGONETKI U PROCESU

ODGOJA

U nastavku ćemo prikazati rezultate istraživanja dobivene putem intervjuiranja, uz napomenu da se rezultati ne mogu generalizirati, budući da je istraživanje sprovedeno uz pomoć pet ispitanika. Korišten je standardizirani intervju, gdje su pitanja unaprijed određena. Protokol intervjua se sastojao od devet pitanja (i jednog potpitanja) koja se vežu za upotrebu bajki i zagonetki kao sredstava u procesu odgajanja.

Putem intervjua smo dobili odgovore na postavljena pitanja od ukupno pet roditelja, odnosno od majki, starosne dobi 24 do 35. Svi ispitanici su sa područja Bosne i Hercegovine, iz grada Sarajeva

Tabela 6. Prikaz odgovora dobivenih putem intervjua

Pitanja	Odgovori	Odgovori	Odgovori	Odgovori	Odgovori
1. Čitate li djetetu bajke?	Da, čitam.	Da.	Da.	Da.	Da, veoma često, posebno navečer pred spavanje.
2. Možete li nam navesti naslove bajki koje najčešće čitate/pričate djetetu?	Ivica i Marica Maćak u čizmama	Crvenkapica , Snjeguljica i 7 patuljaka, Pepeljuga.	Snježana i 7 patuljaka, Palčica, Pinokio, Bambi.	Grimmove bajke.	Najčešće čitamo, Crvenkapicu , Snježanu i 7 patuljaka, ili neke zbirke prica.
3. Smatrate li da su bajke poučne za Vaše dijete ili pak staromodne, te možete li navesti razlog Vašeg odabira?	Poučne iz više razloga, jedan od njih je razvoj vokabulara te razvoj mašte.	Da, jer utiču na djetetov razvoj.	Poučne se, razvijaju djetetovu maštu.	Smatram da su poučne iz razloga što većina bajki uči da djeca budu osjećajna, snalažljiva, druželjubiva.	Smatram da neke jesu a neke nisu. Zaista ima poučnih priča i bajki koje ukazuju na to šta je dobro raditi a šta nije, te koje su posljedice toga.

4. Ukoliko je sadržaj bajke neprimjeren uzrastu vašeg djeteta šta onda činite?	Pročitam unaprijed bajku pa tek onda čitam svojoj djeci.	Ne čitam ih.	Ne čitam.	Ne čitamo ju.	Preskočim ili izmijenim taj dio, ako ima smisla. Ako nema, pročitam ga.
5. Opišite najčešće reakcije djeteta na pročitane/ispričane bajke?	Sreća, želja za daljim čitanjem.	Mnoštvo pitanja i potpitanja.	Nakon pročitane bajke počne se igrati nečim drugim.	Oduševljenje, zainteresovanost, uzbuđenje.	Najčešće bude iznenađeno i onako izvuče neku pouku iz toga, te to ponavlja.
6. Poistovjećuju li se Vaše dijete sa likovima iz pročitanih bajki te ukoliko se poistovjećuje da li to ima pozitivan ili negativan učinak na dijete?	Ne.	Ne.	Ne.	Rijetko a ako se poistovjećuje ima pozitivan učinak na njega.	Najčešće pozitivan, jer se stavlja u njihovu situaciju ponekad ili poistovjećuje svakodnevnim situacijama iz priča iz bajki, pa iz toga uči.
7. Koristite li zagonetke kao sredstvo u svom odgojnom djelovanju i koji su najčešći razlozi za njihovu upotrebu?	Ne, mali je još za zagonetke.	Da, jer dijete pomoću njih razmišlja.	Ne, još je mali.	Da, najčešće zbog toga što su djetetu interesantne a također podrazumijeva i razmišljanje i razvijanje kognitivnih sposobnosti.	Veoma rijetko.
8. Da li djeca predškolske dobi razumiju zagonetke kao zanimljiv zadatak za igru, ili ih ipak izbjegavaju?	Ne, ne razumiju.	Razumiju ih.	Ne.	Zanimljive su.	Zависи od situacije. Ponekad su zanimljive, ponekad nisu, ne mogu zadržati pažnju.

<p>9. Smatrate li da bajke i zagonetke doprinose razvoju djetetovih intelektualnih, moralnih, tjelesnih, radnih i estetskih sposobnosti?</p> <p>9.1. Na koji način doprinose bajke i zagonetke razvoju djeteta?</p>	<p>Da, smatram. Zagonetke-razvijanje logičkog mišljenja. Bajka-razvoj govora, maštovitosti .</p>	<p>Da. Razvijaju maštu.</p>	<p>Da. Razvijaju maštovitost, suosjećajnost .</p>	<p>Da. Utiču na kognitivni razvoj, emocionalni razvoj kao i na socijalni razvoj.</p>	<p>Da, definitivno. Zapravo, zavisi od toga koja je bajka u pitanju, ali većina. Promišljaju, produbljuju vokabular, uče nove stvari, uče na tuđim greškama ili iz tuđih situacija i sl.</p>
---	--	-----------------------------	---	--	--

U intervju je bilo postavljeno ukupno devet pitanja a posljednje pitanje je imalo jedno potpitanje. Svi ispitanici su ženskog spola, od 24 do 35 godina. Što se tiče prvog pitanja koje se odnosi na to da li roditelji čitaju bajke djeci, nismo dobili negativan odgovor, odnosno svi ispitanici su rekli da čitaju bajke djeci. Drugo pitanje o naslovima bajki koje roditelji najčešće čitaju djeci ističu se sljedeći odgovori: Ivica i Marica, Mačak u čizmama, Crvenkapica, Snjeguljica i sedam patuljaka, Pepeljuga, Palčica, Pinokio, Bambi, čime zaključujemo da ispitanici najčešće koriste svjetski poznate bajke-Grimmove bajke. Treće pitanje koje govori o tome da li su bajke poučne ili pak staromodne, dobili smo jednoglasan odgovor, gdje svi ispitanici smatraju da su bajke poučne za njihove dijete iz sljedećih razloga: razvoj vokabulara, razvoj mašte, utiču na djetetov razvoj, većina bajki uči da djeca budu osjećajna, snalažljiva, druželjubiva. Četvrto pitanje o tome šta roditelji čine ukoliko je sadržaj bajke neprimjeren uzrastu djeteta, četiri ispitanika poručuju da je u tom slučaju ne čitaju, ili izmijenjuju taj dio, a jedan ispitanik kaže kako prvo pročita unaprijed sadržaj bajke pa tek onda djeci izlaže djelo. Peto pitanje o najčešćim reakcijama djeteta na pročitane/ispričane bajke, roditelji su opisali sljedeće: sreća, želja za daljim čitanjem, mnoštvo pitanja i potpitanja, nakon pročitane bajke počne se igrati nečim drugim, iznenađenost, oduševljenje, zainteresovanost, uzbuđenje. Šesto pitanje koje se odnosi na to da li dijete poistovjećuje sa likovima iz pročitanih bajki te ukoliko se poistovjećuje da li to ima pozitivan ili negativan učinak na dijete, dobili smo tri negativna odgovora, dakle, ne poistovjećuju se, jedan

ispitanik je rekao da se to dešava rijetko, a posljednji ispitanik je poručio da dešava ponekad, a učinak na dijete je najčešće pozitivan, jer se stavlja u njihovu situaciju pa iz toga uči. Sedmo pitanje koje govori o tome da li roditelji koriste zagonetke kao sredstvo u svom odgojnom djelovanju i koji su najčešći razlozi za njihovu upotrebu, dobili smo dva odgovora gdje roditelji poručuju da su njihova djeca još malena za zagonetke, jedan ispitanik je istakao da vrlo rijetko koristi, a ostali roditelji potvrđuju njihovu upotrebu, iz sljedećih razloga: dijete pomoću njih razmišlja, djetetu su interesantne a također podrazumijeva i razmišljanje i razvijanje kognitivnih sposobnosti. Osmo pitanje koje govori o tome da li djeca predškolske dobi razumiju zagonetke kao zanimljiv zadatak za igru, ili ih ipak izbjegavaju, dva roditelja su poručila da ih izbjegavaju zbog mlađe uzrasne dobi, jedan ispitanik smatra da zavisi od situacije, ponekad su zanimljive, ponekad nisu, ne mogu zadržati pažnju, a ostali ispitanici su potvrdili da su djeci zanimljive i da ih razumijevaju. Posljednje pitanje i potpitanje govore o tome da li bajke i zagonetke doprinose razvoju djetetovih intelektualnih, moralnih, tjelesnih, radnih i estetskih sposobnosti, te na koji način doprinose, svi roditelji koji su učestvovali u ovom istraživanju su odgovorili potvrdno, na način da doprinose tako što: zagonetke-razvijanje logičko mišljenje, bajka- razvoj govora, maštovitosti, razvoj suosjećajnosti, utiču na kognitivni razvoj, emocionalni razvoj kao i na socijalni razvoj, uče nove stvari, uče na tuđim greškama ili iz tuđih situacija.

Rezultati dobiveni putem intervjua nam pružaju odgovore na istraživačka pitanja o tome da li roditelji smatraju da su bajke i zagonetke važno sredstvo u odgoju i obrazovanju djece te da li prepoznaju značaj bajki i zagonetki na djetetovo ponašanje i njegov razvitak. Roditeljski stavovi pokazuju da koriste najčešće bajke, a zagonetke rjeđe (u zavisnosti od uzrasta) u procesu odgajanja, te da prepoznaju njihov značaj na djetetovo ponašanje i njegov razvitak.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Sredstva odgoja narodne pedagogije bi trebale da imaju zasluženno mjesto u procesu odgajanja ali i obrazovanja djece u savremenom dobu. Sa prepoznavanjem njihove svrhovitosti i vrijednosti dobivamo odgovor na pitanje o tome zašto su značajne za djetetov razvoj u sadašnjici. Sva sredstva odgoja narodne pedagogije poput: bajki, zagonetki, pripovijetki, priča, legendi, poslovice, pjesama itd. se mogu upotrebljavati i danas kao dragocjena pomagala roditeljima te odgajateljima/učiteljima/nastavnicima pri usmjeravanju i oblikovanju djece prema pozitivnim osobinama ličnosti.

Strukturu ovog rada čine tri dijela: teorijski i metodološki dio rada te analiza i interpretacija rezultata istraživanja. U teorijskom dijelu rada smo ponudili različite izvore vezane za bliski sadržaj tematike, počevši od discipline pedagoške antropologije u kojoj se proučava proces odgoja u određenoj kulturi, od etnopedagogije čiji je predmet kojim se bavi pedagoška kultura naroda i narodna pedagogija, u čijim sastavnicima nalazimo i sredstva odgoja narodne pedagogije koje su se prenosile s pokoljenja na pokoljenja i tako sačuvale do današnjice. Zatim smo se usmjerili na sredstva odgoja narodne pedagogije: narodne priče i pripovijetke, poslovice, pitalice i zagonetke, bajke, pjesme i opisali šta oni zapravo predstavljaju, koje su njihove vrijednosti i koja je njihova poveznica sa odgojem i obrazovanjem. U nastavku se objašnjava period djetinjstva, razvojne faze te shodno s tim kada se trebaju upotrebljavati sredstva odgoja narodne pedagogije, s tim da se naglašava da imaju najbolji učinak na razvoj djeteteta kada se istovremeno koristi više sredstva odgoja narodne pedagogije, jer na taj način doprinose razvoju svih pet odgojnih područja. Kao posljednji naslov se obrađuje odgojni cilj a Žlebni (1970) navodi da odgojni cilj postavljen od strane pedagoga Pestalozzia obuhvata sljedeće zadatke: odgoj glave, srca i ruku (intelektualni, radni, moralni, tjelesni odgoj), te estetski odgoj koji je ponudio Vukasović (1990). Dakle, ističemo koja sredstva doprinose pojedinim odgojnim područjima i na koji način djeluju. Metodološki dio rada se sastoji od sljedećih elemenata: problem i predmet istraživanja, cilj istraživanja, zadaci istraživanja, istraživačka pitanja, identifikacija i operacionalizacija varijabli, metode, tehnike, instrumenti i uzorak istraživanja. U istraživanju je bilo važno da analiziramo serijske publikacije i arhivsku i terensku građu, a ispitanici koji su učestvovali u intervjuu jesu pet roditelja odnosno majki.

Dobiveni rezultati ovog istraživanja nam poručuju da su zagonetke u povijesti bile zastupljene u najpoznatijim priznatim časopisima poput časopisa- Nada: pouci, zabavi i umjetnosti, te Novi Behar: list za pouku i zabavu, a bajke su bivale sačuvane u mnogobrojnim monografijama, koje možemo pronaći u modernoj dječijoj literaturi, od kojih su neke ostale u potpunosti sačuvane a neke su ipak modificirane prema potrebama društva. Analizirane zagonetke i bajke uveliko doprinose razvoju djeteta u svim zadacima ili područjima koje sačinjavaju odgojni cilj, kao što su: moralni, intelektualni, estetski, radni i tjelesni odgoj. Dok se zagonetke usmjeravaju na intelektualno i estetsko, a ponekad i na moralno područje, bajke potiču razvoj svih prethodno navedenih područja, što nam govori da njihovo sveobuhvatno korištenje će pogodovati ostvarenju odgojnog cilja. Rezultati koje smo dobili putem intervjua također nam pokazuju da u današnjici roditelji najčešće posežu za bajkama u odnosu na zagonetke, a kao razlog tome navode uzrasni period, te da prepoznaju njihovu značajnost u procesu odgajanja kao i na razvoj i na ponašanje njihovog djeteta. Ispitani roditelji su istakli da bajke i zagonetke doprinose djetetovom kognitivnom, socijalnom i emocionalnom razvoju.

U nastavku slijede preporuke za poticanje upotrebe sredstava odgoja narodne pedagogije-bajki i zagonetki u savremenom dobu:

- Zagonetke kao sredstvo odgoja narodne pedagogije mogu upotrebljavati roditelji u procesu odgajanja svoje djece, tako što će uz pomoć već napisanih zagonetki (uz eventualno prilagođavanje uzrastu) ili onih koji su sami osmislili, omogućiti djetetu predškolske i školske dobi da na zanimljiv način otkrivaju i spoznaju svijet oko sebe.
- Zagonetke kao sredstvo odgoja narodne pedagogije mogu da koriste odgajateljima/učiteljima/nastavnicima u njihovom radu s djecom, čime će omogućiti inovativan pristup nastavi koji pokreće misaone reakcije a samim tim motivira djecu na rad.
- Bajke kao sredstvo odgoja narodne pedagogije omogućuju roditeljima da zajednički provode vrijeme s djecom na kvalitetan način, kroz čitanje /slušanje/prepričavanje/analiziranje sadržaja bajki, čime prate i potiču njihov intelektualni, moralni, tjelesni, estetski i radni odgoj, što će rezultirati nastankom pozitivnih osobina ličnosti i ostvarenju odgojnog cilja.

- Bajke kao sredstvo odgoja narodne pedagogije osiguravaju odgajateljima/učiteljima/nastavnicima da u radu s djecom promovišu odgojne poruke/pouke koje se odražavaju, učeći ih humanističkom postupanju, a pored toga traženjem od djece da sami analiziraju i sintetiziraju sadržaj bajke i ponude vlastita viđenja i alternativna rješenja, potičemo krtičko mišljenje potrebno za 21. stoljeće.

LITERATURA

1. Bauzinger, H. (2002). *Etnologija-Od proučavanja starine do kulturologije*. Dopunjeno izdanje. Beograd: Izdavački program Biblioteke DX vek za 2001/2002.
2. Berk, E. L. (2004). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Prijevod 3. izdanja. Zagreb: Naklada Slap.
3. Bezić, Ž. (1975). Isplati li se odgajati? *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 30. No. 6. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/58078>
4. Ćatić, R, Stevanović, M. (2003). *Pedagogija*. Zenica: Pedagoški fakultet.
5. Čubelić, T. (1952). *Narodne pripovijetke*. Zagreb: Školska knjiga
6. Efendić, N. (2011). *Poetsko uobličjenje, teme i motivi bošnjačke uspavanke*. Sarajevo: Znakovi vremena, br. 54. Dostupno na:
https://www.ibn-sina.net/images/pdf/znakovi/54/259_NIRHA_EFENDIC.pdf
7. Hadžić Suljkić, M. (2009). *Metodologija istraživanja u odgoju i obrazovanju*. Tuzla: PrintCom.
8. Haviland, W. A. (2004). *Kulturna antropologija*. Zagreb: Naklada Slap.
9. Hercigonja, Z. (2020). *Odabrane teme iz opće pedagogije*. Varaždin: Vlastita naklada autora. Dostupno na:
[https://issuu.com/zoranhercigonja/docs/odabrane teme iz op e pedagogije](https://issuu.com/zoranhercigonja/docs/odabrane_teme_iz_op_e_pedagogije)
10. Kefelja, D. (2020). *Zagonetke i brojalice kao jezične aktivnosti u dječjem vrtiću*. Završni rad. Sveučilište u Zagrebu. Učiteljski fakultet. Dostupno na:
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:491534>
11. Knežević Florić, O, Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju. Dostupno na:
<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2012/978-86-6065-149-7>
12. Kolucki, B, Lemish, D. (2013). *Kako komunicirati s djecom-Načela i prakse za podršku, nadahnuće, poticaj, obrazovanje i iscjeljenje*. Fond Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF). Dostupno na:
https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2015/09/Prirucnik_Kako_komunic_HR_web_1_.pdf

13. Kranjec, E. (2016). *Recepcija bajki djece predškolske dobi*. Interdisciplinarni diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na:
http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8697/1/Ena%20Kranjec_diplomski%20rad.pdf
14. Lukaš, M. (2013). *Antropološko-odgojno djelovanje narodnih poslovice*. Stručni članak. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, Vol. 62 No. 1. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/99762>
15. Marić, I. (2018). NTC metoda za predškolski odgoj. Završni rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:179068>
16. Matoš, N. (2013). Transkulturalne dimenzije kurikulumu. Pregledni rad. Pedagogijska istraživanja, Vol. 10 No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/126481>
17. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
18. Miletić, I. (2020). Inovativne metode poučavanja glazbe: escape room u službi aktivnog učenja glazbe. Pregledni rad. Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama, Vol. 4 No. 4. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/251668>
19. Monaghan I, J, i Just, P. (2000). *Socijalna i kulturna antropologija*. Sarajevo: TKD Šahinpašić.
20. Mužić, V. (1977). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
21. Mužić, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa, Nakladno društvo d.o.o.
22. Ogbu, J. G. (1989). *Pedagoška antropologija*. Zagreb: Školske novine.
23. Pejaković, S. (2016). *Značaj i mogućnost suvremenog pristupa estetskom odgoju*. Pregledni članak. Acta Iadertina, Vol. 13 No. 1. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/190130>
24. Pranjić, M. (2016). *Odgajanik-središte pedagoške antropologije*. Izvorni znanstveni članak. Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, Vol. 157 No. 4. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/177215>
25. Pranjić, M. (2016). *Potreba i mogućnost odgoja očima pedagoške antropologije*. Pregledni članak. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, Vol. 65 No. 2. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/177995>

26. Radeljaš, Dž. (2020). *Književni prilozi u listu Dječiji Novi Behar (1932-1944)*. Završni diplomski rad. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
27. Ribarić, P. (2015). *Suvremeni metodički pristup bajkama u razrednoj nastavi*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na:
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:598651>
28. Slatina, M (2005). *Od individue do ličnosti-Uvođenje u teoriju konfluentnog obrazovanja*. Zenica: Dom štampe.
29. Starc, B, Čudina-Obradović, M, Pleša, A, Profaca, B, Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
30. Stojak, R. (1990). *Metoda analize sadržaja*. Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa.
31. Tkalac Verčić, S, Sinčić Ćorić, D, Pološki Vokić, N. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima-Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P.
32. Tufekčić, A. (2009). *Etnopedagogija kao znanstvena disciplina*. Pregledni članak. Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu, Vol. 58 No. 3. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/82599>
33. Tufekčić, A. (2012). *Osnove etnopedagogije*. Sarajevo: Dobra knjiga.
34. Tufekčić, A. (2012). *Etnopedagoški pristup preveniranju socijalnog isključivanja mladih*. Originalni naučni rad. Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici br. 10/2012. Dostupno na: <https://www.ipf.unze.ba/wp-content/uploads/2018/08/Adnan-Tufekcic-proceedings-10.pdf>
35. Vizek Vidović, V, Rijavec, M, Vlahović-Štetić, V, Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP/VERN.
36. Vukasović, A. (1977). *Moralni odgoj*. Drugo izdanje. Zagreb: Sveučilišna Naklada Libar.
37. Vukasović, A. (1990). *Pedagogija*. Zagreb: Radna organizacija za grafičku djelatnost, Samobor.
38. Vuković, N. (1989). *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Nikšić: NIO Univerzitetska Riječ.

39. Zuković, Lj. (1982). *Narodna proza (priče, poslovice, pitalice i zagonetke)*. Sarajevo: IRO „Vaselin Masleša“ OO Izdavačka Djelatnost.
40. Žlebnik, L. (1970). *Opšta istorija školstva i pedagoških ideja*. Beograd: Naučna knjiga.

POPIS SLIKA I TABELA

Popis slika

Slika 1. Zagonetka-Konjčev skok.....	50
--------------------------------------	----

Popis tabela

Tabela 1. Prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija: Nada: pouci i zabavi.....	38
Tabela 2. Prikaz protokola za analizu sadržaja serijskih publikacija: Novi Behar: list za pouku i zabavu.....	47
Tabela 3. Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe.....	53
Tabela 4. Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe.....	57
Tabela 5. Prikaz protokola za analizu sadržaja arhivske i terenske građe.....	62
Tabela 6. Prikaz odgovora dobivenih putem intervjua.....	68

PRILOG

Protokol za intervju

Poštovani roditelji,

Ovim intervjuom želimo ispitati Vaša mišljenja i stavove o tome zašto su bajke i zagonetke važne za Vašu djecu, odnosno mjesto bajki i zagonetki u odgoju djece. Dobiveni podaci poslužiti će pisanju magistarskog rada pod nazivom „Sredstva odgoja narodne pedagogije i njihov značaj u savremenom dobu“.

Zahvaljujemo na saradnji!

Spol ispitanika:

Dob ispitanika:

Pitanja:

1. Čitate li djetetu bajke?
2. Možete li nam navesti naslove bajki koje najčešće čitate/pričate djetetu?
3. Smatrate li da su bajke poučne za Vaše dijete ili pak staromodne, te možete li navesti razlog Vašeg odabira?
4. Ukoliko je sadržaj bajke neprimjeren uzrastu vašeg djeteta šta onda činite?
5. Opišite najčešće reakcije djeteta na pročitane/ispričane bajke?
6. Poistovjećuju li se Vaše dijete sa likovima iz pročitanih bajki te ukoliko se poistovjećuje da li to ima pozitivan ili negativan učinak na dijete?
7. Koristite li zagonetke kao sredstvo u svom odgojnom djelovanju i koji su najčešći razlozi za njihovu upotrebu?
8. Da li djeca predškolske dobi razumiju zagonetke kao zanimljiv zadatak za igru, ili ih ipak izbjegavaju?
9. Smatrate li da bajke i zagonetke doprinose razvoju djetetovih intelektualnih, moralnih, tjelesnih, radnih i estetskih sposobnosti?
  - 9.1. Na koji način doprinose bajke i zagonetke razvoju djeteta?